

Роман Колісник

ВІД З'ЇЗДУ до З'ЇЗДУ
ВІД ЮВІЛЕЮ до ЮВІЛЕЮ

Виступи на імпрезах
Братства кол. вояків 1-ої УД УНА

Видавництво «Po-Ko»
Торонто, 2001

А ну покажіть мені,
хто має таке як я?

Всесміх

НЕПОДІБНІ ПОДІНОСТІ УКРАЇНСЬКИХ ВОЯКІВ ДВОХ СВІТОВИХ ВОЕН

*Виступ на товариському вечорі дивізійників,
Мельбурн, Австралія, 1953*

Беручись за таку «бойову дисертацію», я зашпортився на першій проблемі: як називати вояків 1-ої світової війни й 2-ої світової? Першої—«задавненими»? Другої—«придавненими»? А тих, які воювали в першій та другій? Може—«бездавненими»? Такі терміни не прийнятні, бо вони некоректні ані в історичному, ані політичному, ані військовому сенсі. Чи, може, піти за пластовим звичаєм і називати перших «сеньйорами», а других—«юньйорами»? Однак і такі назви нікудиши, бо кожний вояк стане сеньйором, як не згине юньйором. Ото ж, ліпше не морочити собі голови—хай вони будуть просто «вояками».

Я змалку багато наслухався про усусів, тобто вояків вивольних змагань 1-ої світової війни, і вже тоді заздрив їм, бо, виглядало, що та війна була, як спортивні змагання. Без м'яча. Про них багато записано ї, як я згодом собі усвідомив, ще більше незаписано, бо хто про всіх може все записати? Про них співали радісні й тужні пісні. Складали вірші. Ними радувалися і за ними тужили дівчата. За не одним з них (таким, як він тоді здавався) донині тужить його вже від пару десятків років вірна й терпелива дружина.

Вони ходили на патрулі, щоб розвідати про ворога. Але як каже воєнна приповідка: «вояк стріляє, а Бог кулі носить», так невидима сила несла їх до приязніх дівчат. Така одна дівчина—та у Вільхівці—оспівана в піснях. А скільки неоспіваних? Як у справжніх змаганнях, ворог висилає свої патрулі й доходило до таких ситуацій, що приходилося, як попало, вискачувати через вікно. Тож не дивно, що через деякий час в армії почало було бракувати спорядження...

Слухаючи це все, я собі уявляв, як дівчата й молодиці вгощали наших вояків. Напевно незаступними смачними пухкенькими варениками, яких усі українські вояками потребують до боротьби, як риба води.

Щойно тепер, тридцять років після визвольних змагань, я зрозумів національну містерійну «силу українського вареника», почувши твердження визначного науковця і мовознавця проф. Юрія Шереха:

що на еміграції вареники не є справжніми українськими варениками й не смакують, як свої рідні. Тому наші рідні вареники своїм приманливим запахом і незабутнім смаком в уяві українського воїна насують туту за ненькою Україною.

А як ще вирине у романтичній містерії сотник Цяпка, якого кобила не могла забити копитом, то що юнакові можна було дивуватися, коли він мріяв про геройство у визвольних змаганнях. (Може тому я був захопився грою у футбольних змаганнях?)

Так я опинився у других «визвольних змаганнях» 2-ої світової війни—в українській дивізії. І як порівняти дивізійників з усусусами? На жаль, нема порівняння, бо в других визвольних змаганнях не було ні вареників і дівчини у Вільхівці. Тоді хіба відрізнювати?

Кого-чого? Кого з ким-чим? Хіба з коня починати? Коли перші могли собі позволяти програвати коні в карти—увально, то другі, звичайно, замість вареників, воліли б бути коней істи, навіть не уявно. Голодний вояк, як кажеться, і коня з'їв би.

Коли перші реготалися щиро навіть у біді, то їхні послідовники тільки всміхалися гіркуватим сміхом, і давали собі раду, як уміли, хоч часто й не вміли.

Коли вояк перших визвольних змагань сполучив романтизм з геройством, вибираючи по своїй волі шлях до геройства—у бій, або дорогу романтизму з війська до—коханої дівчини, то вояк других визвольних змагань втопив романтизм у геройстві—у дивізії, покидаючи кохану дівчину назавжди.

Ці обставини увійшли в кістю і кров й дотягнулася до наших днів. Самозрозуміло, між цими ветеранами заіснувала, як у бізнесі, здорова «конкурнція»—не один з молодших недолюблює старших колег, а це створює заздрість. Бо молодшому здається, що якщо б він був би вродився скоріше, то також бажав би, щоб такі визвольні змагання продовжувалися так довго, як жінки бажають, щоби тривала їхня молодість. Тим хіба можна пояснити, що ветерани визвольних змагань досі вважають себе активними вояками, правда... «на відпустці».

Та будьмо справедливі й даймо кредит «дискредитованому» воякові других визвольних змагань.

Він розумів свій обов'язок. Коли приходив відповідний момент або він опинявся в особливих обставинах, він готовий був на геройський вчинок—надягнути дивізійну військову уніформу. При цьому слід поясненити: «відповідний момент» приходив тоді, коли він вранці, встаючи з теплого ліжка коханої Меланії, прямував на

чорний ринок—якось треба було давати собі раду—і напоровся на фольксдойчівського поліцая. Як поліцай спитав його, куди йде, він відповідав: до дивізії! Тоді всевидюче око поліцая допроваджувало його до «дивізійної мети». Під «особливими обставинами» треба розуміти насильне «запрошення до вивчення самовистачального фаху»—доглядання свиней у пруського бавора...

І сяк чи так-ти пан або пропав!

Він був безстрашно відважний, якщо всміхалося йому щастя.

Стрілець Федъ не здобув собі довір'я у свого сотенного командира, і тому опинився між кіньми, серед котрих невдовзі тішився повним довір'ям. Як усі, так і він попав на небезпечно безпечну землю словаків, де бушували різні партизани. Але незабаром сотенный довідався, що Федъ, ризикуючи життям, серед темненької ночі кудись пропадав. Побоявши не так втратити доброго конюха (на його місце було багато добровольців), як писати рапорти до вищої команди, сотенный сам (для своєї слави) повів патрулю за Федем. Його знайшли в садку разом з Анічкою—красунею словацького села. І сотенному вперше забажалося: стати конюхом.

«І до відважного світ належить... навіть конюха...»,—подумав він собі.

Він був високопартіотичний. Це він найкраще любив висловлювати в піснях. Він співав, що готовий страждати, проливати кров і навіть наставляти грудь свою гострим кулям та вмирати, з одним застереженням: це повинно статися о пів до другої години. (На жаль, не уточнив: вдень чи вночі?)

Він любив свою рідну землю. Коли зненацька почали набирати недобровільних «добровольців», він маскувався, як жоден вояк на світі, хоч вояком ще не був. Не можливо було його знайти, але як всі живі створіння, так і він мав одну конечність: бодай раз на день піти в кукурудзу й послухати, як «вітер колище її листям». Тоді його так легко ловили, як рибу на ікрі. Звідси і пішла назва тих дивізійників—добровольців: «кукурудзяники».

Наприкінці хочу підкреслити, що мої виводи, не виводи, а висловив я їх так для розваги, хоч може трішки є в них правди...

Серйозно ствердивши, не було різниці між вояками перших і других визвольних змагань—всі вони йшли до війська, коли вимагала хвилина, з однією метою—боротися за нездежність української держави.

НАШІ МОЖЛИВОСТІ

*Доповідь, прочитана на 1-му Крайовому желегатському з'їзді
Братства кол. вояків 1-ої Української Дивізії Української
Національної Армії. Мельбурн, Австралія, 25 грудня 1954 року.*

З усіх кінців континенту привела нас дорога сюди. Приємно стрінути старих друзів, небачених роками, приємно познайомитися з новими, з якими в'яже нас гартований в боях ланцюг переживань і бажань. У своєму тут колі кожний забуде на короткий час про чуже оточення і повернеться спогадами у колишню «могилу». Але при цьому не смімо забути про наші можливості вложить свою пайку в загальну данину українській справі.

Вихід дивізійників у широкий світ стався у висліді історичного припадку. Ніхто з них не носився з надією мандрувати подорожніми шляхами новітніх Марко Польо. Вони, в першу чергу, пішли захищати-чи краще бути приготованими до всіх непередвиджених наслідків війни, і залишилися вдома. Не мавши змоги виконати завдання, якого вони піднялися, вони отримали нове завдання, якого навіть не сподівалися—йти у світ і нести українське ім'я по всіх географічних довжинах і ширинах. Розбрившись по світу, туди, де незнанім було українське слово, а то й сама назва «Україна», вони несли з собою немов візитову картку свого народу та його прагнення до волі.

Не збираємось твердити, що пророблена роз'яснювальна робота довершена. До цього ще далеко. Вони не попали до салонів і клубів еліти й не потрапили скапіталізувати на шпалтах чужої преси своїх надбань. Одне вони зробили: скрізь, де побували чи тепер живуть, у великій мірі причинилися до надання українському імені доброго й солідногозвучання. Вони задовільно виконують покладені на них обов'язки. Їхні осяги набирають питомого значення, коли візьмемо до уваги ці кругі шляхи, якими доводилося їм іти до нинішнього місця постою. Круті, повні небезпек, болю і упокорення були ці шляхи, але вони пройшли їх переможно.

Другим важливим ділом стало Братство. В основу нашого Братства поставили засаду апартійності, і завдяки цьому ми могли об'єднати в одній організації колишнє вояцтво 1-ої української дивізії без різниці партійної принадлежності. Це добрий примір для інших організацій б. вояків, це примір, що при добрій волі і толерантності можливо багато корисного зробити.

Поминаючи це все, залишається фактом, що найбільш занедбана ділянка нашого еміграційного життя є, без всякого сумніву, військовий

сектор. Це й відноситься до нашої діяльності в Австралії. Правда, початки наші не належали до дуже легких, вони були дещо тяжкі, як у інших країнах українського поселення. Кожний знає як сюди приїхав. Та тепер, власне, є найкритичніший час виявити себе, тепер прийшов час або далішого занепаду, або кращого розвитку.

Існує три станиці Братства з двома сотнями членів, які відсвятковують річниці брідської битви, раз на рік влаштовують вечеरниці, розпродують кількадесят чисел журналу «Вісті» і незорганізовано проводять збірки на українських інвалідів. Все це похвальні і зrozумілі речі, проте їх можна б у гуртовій співпраці виконати з далеко кращими вислідами.

Великі успіхи приходять як вислід гармонійної гуртової співпраці, яка має свої засади й вимоги. Найважливіші з них – це відчуття дисципліни, толерантності, взаємного пошанування і зрозуміння для конечності ділового розподілу праці. Без цих передумов жодна організація не може успішно проводити своєї діяльності.

Серед нас багато здібних людей, як і таких, що готові віддати свої вільні години часу, свій досвід на послуги загальній справі. Є великі ентузіясти, які роками працюють і вважають, що цим бодай частково заповнять прогалину в нашему комбатантському житті.

Плекаючи мистецтво гуртової співпраці, не можна забувати про пристосування до обставин життя. В цьому може відіграє рівнорядну роль і діяльність поодиноких членів, бо від них теж залежить, у великий мірі, успіх чи не успіх.

Аvtіm, не треба ставити перед собою ілюзорних цілей. Хоч багато з наших ветеранів вважає себе за активних вояків, які є тільки на безтерміновій відпустці, проте фактично ніхто з них такими вояками не є. Навіть при найбільшому бажанні служити у війську, треба пройти лікарську комісію, і, по фронтових службах, полонах та інших невигодах, невеликий відсоток зміг би служити у війську. Далі, ми з кожним роком відстаємо більше й більше від науки модерного ведення війни, і на це нема ради, бо жодна написана лектура не дасть нам воєнного досвіду теперішнього військовознавства. Та й ніхто не знає, коли буде нова війна, а в наступних роках у нас не покращає, а, навпаки, погіршиться ситуація. Навіть при дуже сприятливих умовинах на еміграції може постати хіба середньої величини легіон, от і все. А війни сьогодні виграють не курені чи бригади, але мільйонові армії.

Втім, завдання еміграції не полягає на творенні армії. Воно теж не полягає, всупереч мріям декого з наших вищих військових чинів,

у командних постах у майбутньому країнському війську. Їх переберуть українці-повстанські командири, полковники й генерали советської армії, подібно, як це було з старшинами кол. царської армії. Якщо не тут наше завдання, то де?

Завданням еміграції повинна бути підготова високоякісних кадрів військово-політичних працівників і висококваліфікованих військовиків, що допомогли б зорганізувати українську майбутню армію. Успіх у цьому випадку не в кількості, а в якості, бо кількасотна когорта висококваліфікованих фахівців зробить більше від двадцятирічної дивізії. Це можна ссягнути тільки службою в чужих арміях. Це не популярна справа, хоч-сяк чи так-в армію треба йти, а на випадок війни буде загальна мобілізація. Але така можливість є тільки для молоді, і старшим військовикам залишається пропагувати їх впливати на молодих.

Інша можливість, яка є доступна для ширшого загалу нашого вояцтва—це наполеглива праця над собою. Треба поглиблювати й поширювати передусім наше політичне знання, при тому не тратити контакту з поступовим розвоєм військової науки. Не йдеться тут про діяльність у якісь еміграційні партії чи середовищу, а про особисту політичну свідомість. Бо замало знати, що ми змагаємося за вільну Україну, але треба собі усвідомити, що вона буде звичайною державою, у якій не всі будуть займати високі урядові пости. Треба теж обґрунтувати, чому ми маємо право на свою державу, треба знати не тільки свої головні політичні твори, але й нам ворожі. І, врешті, слід вивчати життя в Україні, почавши від підпілля, а скінчивши на міністерствах УРСР. Дуже важливою справою є комбатантська єдність. Сьогоднішнє міжнародне положення вимагає від нас дієвої консолідації. Наша державність може зродитися у вогні велетенської боротьби, в якій українці мусять виявити себе настільки, щоб забезпечити собі так довго бажану свободу. Всі українські військовики—до якої армії вони не належали б—якщо боролися в ім'я української справи, мусять знайти шлях для військової співдії.

Порушуючи цю справу, треба бути свідомим труднощів, що стоять на перешкоді цього завдання. На еміграції було багато спроб поєднання, які виходили з різних комбатантських організацій. Але вони до нічого не доводили. З'їжджалися на об'єднання, а роз'їжджалися—одні огірчені, інші з більше загостреним розходженням. Де причина неуспіху?

Не було поважних комбатантських організацій, які мали б за собою престиж і пошану заініціювати об'єднання і довести його до

конкретного кінця. В послідні роки це була дуже непопулярна справа і не було справжнього бажання об'єднатися. Бо коли навіть говорилося про це, то за гарними словами стояла прихована ціль підпорядкувати собі, своїй партії чи середовищу дану комбатантську організацію. Не було ні доброї волі, ні толерантності. Прийшли інші обставини й назрівають можливості успішного початку об'єдання. Саме тепер скликано перший з'їзд делегатів від українського вояцтва Австралії. Він не мусить зараз створити одну організацію, бо творити знову щось таке, що не витримає проби часу, непрактично й недоцільно, але він покаже, наскільки ми дозріли до розсудливого розмислу і обговорення цієї важливої справи при спільному столі.

Координація між комбатантськими організаціями існує більше фактично, як формально. Тепер йдеться про завершення цього процесу, який матиме шанси на успіх, якщо основою його стануть:

1. Апартійність комбатантського сектору. Ця засада не тільки можлива до реалізації, але її вимагають комбатанти, і в ній бачать шлях до упорядкування нашого організаційного життя.

2. Збереження деякої автономності діючих комбатантських товариств. Доки не наступить повне упорядкування військового сектору і його вивершена її визнана всіма централя, доки вона на практиці не складе іспиту зрілости, доти існує потреба збереження форм теперішніх організацій.

3. Добір людей на керівні пости має бути опертий виключно на діловості, а не на партійному ключі чи заслугах у минулому. Бо перед нами ряд завдань, які треба хотіти й вміти виконати

Слід собі усвідомити, що наші завдання не зводяться до військових святкувань чи навіть до плекання т. зв. військових традицій. Не можемо засклеплюватись в одній організації, забуваючи за довкілля. Нам треба активно включитися у загальне українське життя: брати участь та впливати на формування його по думці молодої генерації. Не йдеться про применшування заслуг старшого покоління, але йдеться про скріплення загального прогресу. До старечого досвіду і розуму додати молоду динаміку і не держатися в'їждженіх колій, а шукати нових шляхів, які були би живими серед живих людей.

Після років на еміграції постає збайдужння, а то й зневіра. Послаблюється зацікавлення до громадської праці. Люди відходять у приватне життя і замикаються в собі. Але як можна тим, що пішли, ризикуючи своїм життям, в ім'я загальних ідей, забути про це й відійти. Якщо не можна виконати багато нараз, то краще поставити собі - хай і малі - конкретні завдання і послідовно їх виконувати.

БУЛО КОЛИСЬ... ОБ'ЄДНАННЯ...

Народилося 26-27 грудня 1954 року у Мельбурні. Драматично прийшло на світ та, побувши один рік, без гуку й шуму відійшло...

Було колись..., як писав поет, Об'єднання, яке об'єднувало комбатантські організації Австралії. Самозрозуміло, бо комбатанти завжди «об'єднувалися», як на празнику, коли було при чому й на чому. Аж голова, мабуть, під надхнінням вищої сили, скликав надзвичайні загальні збори, котрі випали надзвичайно. Бо так уже мало бути... Звіти на зборах звичайні, дискусії недискусійні, аж прийшло до вибору нової управи. Щоб гладше йшло, з двох організацій вибрали двох голів до об'єднаної комісії матки, щоб вона піднайшла голову. Тут зайдла незвичайність.

Голови почали військовим впорядом—від добровольців. Тут виявилася солідарність: всі присутні стали об'єднано—один за всіх, всі за одного. Всі об'єднано мовчать—ні пари з уст.

Звертаються до першого з лівого крила:

—Будете головою!?

—Hi!—відповідає запитаний вояцьким голосом, мов на муштрі.

—Та ви не боялися добровільно свою голову під кулі наставляти, а тепер бойтесь безпечного, як в мами за пазухою, головства?

—Я не був добровольцем,—гороїжиться,—я був «фрайвіллігом»—ще й хитро-мудро усміхається, мов «пуцер» до свого сотника на постій у Словаччині.

—Може б ви, пане сотнику, із набутим життєвим досвідом повели нас у дальшу путь?—питаються наступного.

—Я не можу, старість не радість, нема сили,—відповідає слабенько пан сотник, а тоненький голосок, мов вже з того світу долітає.

Не можна ж добивати на смерть людину.

—Може ви?—питають третього.

—Вже нам досить фюрерства, диктатури і різних проводирів. Нам треба демократії!—І, поглянувши на здивуваних побрітимів, замовк.

Що ж йому відповісти, пояснити? Четвертий не може. П'ятий не хоче. Ходять два, як святці по муках. Не зачіпали 13-го, бо нещасливий номер. Більше нікого нема. На щастя, прийшло ще двох «пізніх іванів». Підступають до першого.

—Будете?—несміливо питаютъ.

—Так!—відповідає голосно, не даючи їм докінчити речення.

—Будете?—для впевнення питаютъ ще раз.

—Так!—каже. Всім очі засвітилися надією.

—Будете головою нашого Об'єднання?

—Що? Головою?!—здивовано майже вигукнув.—Я думав, що ви мене питаете, чи я буду пити чарочку.

—Самозрозуміло,—говорять унісон обидва голови комісії матки,—але, може погодитися взяти на свою голову ще маленький обов'язок,—притишеним голосом благають,—бути головою?

Запитаний якось змішався, немов на фронті притиснений до стіни під замком Гляйхенбергом у безвихідній ситуації. Видно було з його очей, що тяжко думає.

—Щоб вас не розчарувати,—вже усміхається,—я годжуся бути заступником голови.

—Ви наша остання надія,—каже вищий,—п'ятнадцята з черги.

—Я не п'ятнадцятий, я чотирнадцятий,—відповідає задоволено, немов «загнув» на лекції математики свого «бельфера» в гімназії.

Найповажніший ветеран, пан професор, повів рятівничу акцію, мов у чотирикутнику смерти. Почав красномовними фразами, поглядаючи то на одного, то на другого. Промовляє красномовно, мов Демостен, спинився перед головним столом, за яким сидів уступаючий голова. Не відриваючи зору від очей голови, продовжував. Нема на світі пера, щоб описати цю промову-проповідь. Вона нагадувала картину чаклуна, який десь глибоко в лісах Африки нахилився над смертельно хворим й закляттями хоче його оздоровити. Слова звучали, немов з амвони в церкви.

—Ви не розумійте зле. Ми не хочемо голови, щоби він щось робив. Хочемо тільки голови. Такого голови, щоби нічого не робив, і ми йому в цьому допоможемо. Ми хочемо тільки голови...

Після десятихвилинної бесіди, він затих. Заля мов попала у глибокий транс і ще не збудилася. Стало так тихо, що можна б було почути, як муха летить, як би якась муха сюди заблудила. Усі вп'ялили очі на уступаючого голову. Він із зворушення зблід, очі наповнилися слізами, не може промовити слова—тільки головою махає—вліво і вправо. Видно було, що з широго серця...

Нагло всі почулися, як в оточенні під Бродами. І кожний, немов у пропасниці, щось казав. Спочатку не можна було зрозуміти про що йдеться, але зрешті стало ясно, що один одного намовляв прийняти головство. На ратуші дзигарі гучно, мов колись на селі дзвони на пожежу, вибивали години, сповіщаючи, що трамваї вирушають у свою останню путь. Поспішно всі подалися до дверей. Уступаючий голова ще вспів на ходу сказати: «Збори відложені»...

І всі знали, що на Об'єднання прийшов час... і ще не прийшов.

Мельбурн, 1955 р.

ЗАСЯДЬМО БРАТЯ-ПОБРАТИМИ!

Виступ на товариській вечірці дивізійників.

Ми тут ще раз зійшлися, щоб поглянути один одному в вічі, стиснути дружньо руку, заспівати бойову пісеньку «Кукурікую-кудак» і, найважливіше, зложити річну данину Бакхові—богові вина й веселощів. Щоб він нас надальше охороняв від несподіваних по-датків на напої—самі знаете які—та всього іншого для нас неприємного, а помогав нам у боротьбі за країні умовини нашого існування.

Жодна дивниця, що нас до цієї обставити так тягне. Це ми маємо в кості і крові, в які нам вливалося, починаючи від сивух—що інтересно називають aqua vitae (вода життедайна)—не тижнями, роками чи десятками літ, а століттями. Від того наші хромосоми рухаються не простою лінією, а викрутасами.

Щоби намарне не витрачувати слів, перейдімося по фактах нашої історії.

Ще перед прийняттям християнства найкращим посудом до напоїв були «келихи» з чашок наших славних предків. Бо вони були об'ємні та не воняли, а мали вже з природи приятливий запах аль-коголю. Це й спричинилося до не одної національної трагедії, в тому її до смерті князя Святослава Завойовника—печенізький хан заповзявся на його чашку. Хоч Святослав бився героїчно, як лев, бо знав за що, але не стало сил.

У пізнішому періоді нема марканцінших фактів, бо весь народ попав у міжусобиці й усі напевно заливали горе, а записки спалили, щоб не зганьбити національної чести перед світом.

Такий стиль життя то підносився, то відпливав, як морські хвилі, аж прийшла кульміаційна хвиля за козацьких часів. Знаємо завдяки французькому інженерові Боплянові, який проживав на наших степах 17 років (1630-1647) і все записав, як от: «Вони [наші предки] всім займаються і боднарством, і рільництвом, і ткацтвом, і печенням хліба, і виробом пива, гідромолю, браги aqua vitae і т. і. Не дивлячись на вік, стать та стан, у якому вони знаходяться, нема між ними ні одного, щоби не хотів перепити й перекричати всіх інших при кожній нагоді, і нема на світі християн, щоб менше дбали про завтрашній день». —Не поганий комплімент.

У 1650 році Альберто Віміна, міністер Венеції, відвідав нашу славну батьківщину. У своїй книзі пише: «Козаки не використовують повністю свого воєнного хисту і не користуються повною вигодою в житті, бо всі прибутки видають на горілку». Він пише, що мав багато

нагод подивляти життя, святкування та дотеп наших славних предків. На одному бенкеті, один венеціянець з його почту хвалив, яка-то чудова Венеція, а козаки випивали тости на його слова. Вкінці почав описувати величаві будівлі й додав, що вулиці такі широкі, що люди часто на них губляться.—«Не хвалися своєю Венецією,—перебив йому один козак,—таке саме може статися тут у цій кімнаті. Як я ще довше посиджу за цим столом, то також не зможу знайти дверей і піти додому».—Це, безумовно, говорить само за себе.

Пізніші роки принесли розвиток промислу й вдосконалення способу виробів. Повиростали високі комини-димарі гуралень у кожному селі, а сивий димок розносився над затишними хатами в ясну ніч. Теперішній стан не треба описувати, бо ми всі є живими свідками, а літописці не потребують томитися, бо нова техніка рекордування запише все в ньюансах.

Все таки можна нам помріяти. Як би наше товаристо опинилося в Голлівуді, над басейном, наповненим шампанським, а хтось ходив довкруги й ззаду попихав кожного в такий романтичний ставок, то цікаво знати, хто виліз би з басейну перший, хто останній, а кого треба було б витягати?

Мельбурн, 1956

КАНАДСЬКИЙ З'ЇЗД БРАТСТВА

23 травня 1970 року

Мабуть, припадково, хоч свідомо, ми тут зібралися у хвилину великого значення. Цього року, крім різних святкувань, припадають ще роковини двох великих хвилин: 25-річчя хвилини закінчення війни та 20-річчя хвилини заложення Братства дивізійників. Так народилися братчики-селепки, які, на лихо нашим воріженькам, ще ходять по божому світі. Сьогодні дуже добра хвилина проаналізувати минуле і сучасне Братства та заглянути у його майбутнє.

Пічнемо від назви. Чому ми називаємо наше товариство так скромно—«Братство»? Чому не прийняли ми в період розквіту революційних ідей більш революційну назву, хочби: «Перемога!», «Розгром!», «Розріз!»?..

Мабуть, не один з братчинків під час довгих зимових вечорів, як скінчився на телевбаченні гокейовий матч, діти пішли спати, а жінка перестала щебетати, застановлявся над цією назвою. Можливо, що багато прийшло до правильного висновку, а саме: наша назва не випадкова, а має свої причини. Бо кожному хіба ясно, що наше

братство є прямим продовженням нашого козацького січового братства та має свої коріння у козацькій традиції, буйності й запальчивому дусі. Щоб розвійти сумніви, ось докази:

Наші предки-братчики не тільки замашисто вимахували шаблями, але не менше замашисто цідили в рот пиво і сивуху. Теперішні братчини, хоч з модних причин не носять шаблюк, але, по традиції не гірше вимахують язиками, які в деяких братчиків не менше гострі, як козацька шабля. І як козаки співають: пити чи не пити – все одно... Правда, вони більш софістиковані і виходять на інтернаціональну арену, смакуючи такі пива, як: «Старий Віден», «Кенедіен», «Гайнеке», а горілчані напої: рай, бургунді, скач, водку і вудку. А яка різниця між козацькою сивухою і скачом? Це справа не так смаку, як реклами.

Однак найпотужніший напій – «краплі» опатентував характерник-братчик Тивонюк. Рецепту на «краплі» збирав у мандрівці більшій, ніж Марка Польо, в арміях Польщі, Африканському корпусі маршала Роммеля, в Українській дивізії і в канадській піхоті. Тепер працює у фабриці пігулок, збудував на оселі «Говерлі» протиатомний бункер – на всякий випадок – і займається пчільництвом. (Пчоли його так люблять, що при кожній нагоді вітають його поцілунками жала). Його «краплі» нагадують кожний рід алкогольного напою, змішавши всі разом, і помагають на кожну нагоду й хворобу. Бо випивши одну чарку-дозу, людина – хвора чи здорована – не знає, що з нею діється...

Наші предки «не любили» жінок (поки не засмакували скакати в гречку, з якої не хотіли вилазити без погрози-кія). Сьогоднішні братчики також залишилися вірні козацькому заповіту-пісні: «Мені жінка не годиться». Правда, багато з них одружилося, але тільки з надією, що «ім жінка пригодиться». А що в житті могло інакше вийти, хто міг вгадати? Багато з тих братчинів тихо нарікає, згадуючи буйні часи молодечого пориву. Що мають тепер робити? Йти у похід на війну до В'єтнаму? Часи змінилися! Сьогодні не треба міняти, як гетьманові Дорошенкові, жінку за тютюн та люльку, а навпаки, неодна жінка так курить, що заступить люльку – маєш люльку і до люльки.

Проте, багато братчиків залишилося вірними цьому козацькому заповіту й далі провадять вільне запорізьке життя. Деякі теоретики твердять, що тільки такі братчики є справжніми нащадками правдивих запорожців, бо вони безпосереднім шляхом дістали у генетичному спадку той славний запорізький страх перед «бабами і киями». Зрештою, ця теорія не займається виясненням, як вони стали запорізькими потомками.

Як козацькі братчики, так і сьогоднішні мають своїх отаманів і головного отамана. Як тоді, так і тепер «кожний отаман—свій пан».

Як в сиву давнину запорожці в демократичний спосіб вибирали свого отамана (перед козацькими виборами блідне навіть конвенція Демократичної партії в Чікаго, яку «пісніки-миротворці» зробили дуже галасливою і бунтівничу), а по виборах руками обмазували й обкидували його болотом, так теперішні братчики обмальовують язиками своїх отаманів після виборів.

Як колись серед січовиків знайшовся творчий писар, котрий скомпонував до турецького султана такого славного листа, що наповняє гордістю наші груди сьогодні, так і серед наших братчиків знайшовся неперевершений писар. Хоч його прозвали Малим Майком, він в «Обіжнику» пише такі високі громадсько-козацькі «послання» теперішнім українським «султанам», що кров їм стигне у головах.

Здається, що цих генетичних доказів досить, щоб переконати навіть невірного еміграційного Томка в правильність походження сучасних братчиків від козаків. Тож лишімо історичність і подивімось на теперішність. Теперішністю немає причини журистися. У нашій громаді є місце для всіх. Наше суспільство щедре і вдячне. Як тільки влаштовує якусь маніфестацію чи віче, до братчиків звертається по фонди. А потім кличе братчиків на впорядчиків. Братчик-впорядчик! Поетична назва, тиха, як ставок у галицькому селі Товстенькову, що біля села Кривенького, і заразом бойова, як німецький «фольксштурм» у 2-ї світовій війні.

Для братчиків, які в своїх жилах не можуть приспати козацької кипучої крові, є місце в парамілітарних організаціях, члени котрих носять мундири й вимахуть шаблями—це католицькі Лицарі Колюмба чи універсальні Шрайнери. Решта братчиків, як оголошують на телебаченні асекураційні компанії, є в «добрих руках» своїх отаманів. Отже, приглянемося більше до цих постатей.

Наш головний отаман (д-р сотник Мирослав Малецький) є людиною модерною. Хоч, за його словами, він припадково опинився там, де він є, але ж нема чому дивуватися, бо й дивізія постала припадково. Крім того, він припадково знає, де йому припадково бути. На нього навіть схожий канадський прем'єр-міністер П'єр Трудо, теж модерна людина. Оба вони по п'ятдесятці. Оба «свінгери». Оба мають проріджене біляве волосся на голові. Оба нікому нічого не обіцають.

В деяких аспектах наш головний світовий отаман має, як кажуть в народі, канадського головного отамана—прем'єр-міністра «на м'яко».

Трудо двомовний – англійсько-французький і навпаки. Наш отаман, крім канадської двомовності, багатомовний – додайте до його репертуару ще німецьку, еспанську, польську, російську і українську мови. По-російському залюбки деклямує вірші Пушкіна – ці коротенькі й багатозначні. По-українському читає політичні доповіді, бо політика його любов. Висловлюється не зле по-французькому, але тільки під кінець щедрого прийняття. Тоді акцент в нього такий, що тільки підпитий «французькомовний» поляк може його дещо зрозуміти.

На нижчому щаблі засів підручний канадський отаман-бродяга (Володимир Гузар). Коли нудьгує і скучає за молодіжною славою і силою, яка почала його покидати, тоді вилазить на братчика Тивонюка протиатомний бункер, який положений під гіркою у сусідстві його дачі – там безпечно – затягає: «Гетьмані, гетьмані, якби то ви встали!» І нараз оживає – дістає мужність Хмельницького, відвагу Кривоноса, молодість Мазепи. Заснував Клуб паратрупів, який незабаром всі почали називати «клубом пару трупів»...

Найкращим прикладом завзяття, відваги й цілкості може бути отаман торонтської станиці (сотник Стефан Гуляк). Весь свій вік прожив він по-козацькому безженним. Він пройшов крізь громи і бурі історичної заверюхи: вийшов живий з битви під Бродами, з-під спілідниць словацьких слечних, з-під катюш під Фельдбахом, і навіть з-під ножа дивізійного хірурга д-ра Цурковського. Його козацькі терпеливості і витривалості немає меж: хоч він по операції на дві ноги криває, але підирається тільки одним ціпком. Любов до козацької старовини постійно плекає: кожного вечора дивиться на ковбойські фільми на телевізорі.

Про братських американських отаманів небезпечно говорити. Бо Америка найбільша потуга на світі. Скажеш щось не так і вони можуть образитися та поскаржитися до своїх генералів у Пентагоні. І тоді Канада потрапила б у міжнародну халепу. Американці, як злі, то не знають що роблять. Ось недавно погрозили, що заберуть з Канади всю воду. Найгірше стало б, що не було б з чим пити скажу. Крім цього, американська молодь орудує такою зброєю, проти котрої нема оборони: «сидячі» і «любовні» страйки – sit-in, love-in.

Отже, ми в добрих руках! Отамани думають за братчиків, а братчики про отаманів, тільки не кажуть одні одним, що думають. І це дуже добре! За нами вже минуле, серед нас теперішність, майбутнє запевнене. І ми можемо задеклямувати за Шевченком: «Будете, отамани, панувати, поки ми є тутки, поки чарка є на столі, ми вас не забудем».

ВИСТУП З НАГОДИ ВІДЗНАЧЕННЯ 70-РІЧЧЯ д-ра ГРИГОРІЯ ШИМАНСЬКОГО

Торонто, 3 березня 1972 р.

Сьогодні можна дуже приємно почуватися в такому милому товаристві; не тільки мило, але й безпечно. Навіть як би комусь притрапилося щось непередбачене, між нами є лікарі, які встановлять добру діагнозу, а аптекарі принесуть відповідні ліки, які ніколи не заводять, – з нашого бару. В такому милому товаристві, в якому присутня *Mic Аргентина*, і смерть мила, як каже наша проповідка.

Коли згадується смерть, чомусь на думку приходить лікар. Колись ще думали про священика, але відколи люди почали сумніватися в існуванні пекла, вони частіше звертаються до лікарів, особливо від того часу, відколи уряд впровадив загальне соціальне забезпечення і почав говорити про наłożення податків на церкви, котрі досі не платять податків.

Поминаючи такі прозаїчні справи, як лікування, сьогодні лікарі взяли на себе величезні завдання у всіх ділянках українського життя – літературного, наукового, релігійного, політтичного. Лікарі співпрацюють з іншими організаціями: з літературним товариством видали книгу поезій славного лікаря Юрія Липи; з шпитальним товариством заплянували збудувати шпиталь, хоч, за вимогами дня, скінчили на домі для старців; вони кожного року влаштовують баль, прибуток з котрого призначають на українську науку – цього року такий баль відбувся спільно з інженерами, мабуть, тому, щоб легше було покрити дефіцит.

В теперішніх часах усе розвивається дуже швидкими темпами. Наприклад, 20 років тому, коли прийшов час, людина помучилася три дні й умерла. Тепер час умирання продовжено на три місяці, а часом і на три роки. Або пригадаймо стаарі часи з Дивізії. Коли вояк захворів і зголосився до лікаря, його візита закінчувалася двома результатами: або дістав червоні таблетки, які все в його організмі зафарбовували на червону, або діставав три дні арешту. Такі методи лікування були дуже успішні – у війську було мало хворих.

А тепер? Має людина грипу, йде до аптеки по лік. Як подивиться на поліці завалені всяким крамом, то ще більше ослабне. Там і аспирина, і контакт, і «222», і алказелцер... Що купувати, коли на телебаченні радять на грипу найкращий лік: *chicken noodle soup?* Що робити: треба йти до лікаря по рецепту.

Або тяжко встати в понеділок вранці до роботи? – До лікаря по

рецепту. Або випив одну чарку забагато?—до лікаря по рецепту. Або прибув на вазі? Замість менше їсти, до лікаря по рецепту.

З ліками є ця добра обставина, що наші мудрі політики наказали для «колочення» ліків вживати в аптеках дуже гіркий сто-відсотковий алькоголь, і його самі аптекарі—після дестилляції—не можуть пити. А то люди ходили б «на рецепт» до атеки, замість до крамниць з алькогольними напоями.

Згадуючи політиків, слід признати, що вони всьому надають тон. Навіть медицині. От поїхав президент Америки Ніксон до Китаю й не тільки «продав» противника комунізму Чіян Кай-ші з Формози, але привіз з собою «акупанктуру». Це метода лікування при помочі кольок. Помагає на всі хвороби. Логіка проста: як у тілі людини понапихають сотні шпильок, то пацієнт мусить краще чутися, як їх повитягають. У старому краю добре знали вартість такого лікування, і не раз бажали своєму опонентові: «А бодай тебе кольки скололи».

Акупнктура поширилася між українцями. Славний сотник Гуляк мав клопіт з колінами. Пробував усіх засобів лікування: пройшов операції, ізdiv «на болота» до Австрії, навіть пробував мити ноги кожного дня. Нічого не помогало. Аж хтось настренчив йому китайця, який приходить до сотника й запихає йому шпильки. Сотник твердить, що почувається ліпше, але не хоче признатися де той китаєць пхає йому шпильки.

Коли говоримо про лікарів, не можемо не згадати лікарів у Чікаго. Вони поінтересувалися церковними справами й почали боротьбу за патріярхат Української католицької церкви. Що більше, від того часу почали ходити до церкви. Але патріярхат—це не звичайний пацієнт. Це такий пацієнт, якого не хочуть між небіжчиками, але й не дають йому жити. Мабуть, і лікарі з Чікаго не мають на це ліку. Справа виглядає програна. А якщо програна, треба знайти винуванця. Хто винен? Очевидно, кардинал Йосиф Сліпій. Як би він був не виніс на світову арену справи українського патріярхату, то ми були б його не програли.

Правда, справа патріярхату складніша й на невдачу склалося багато більше причин. Кажуть, що Кардинал присвячує забагато уваги на невластиві справи. Наприклад, пильнує в своєму городі у Ватикані, щоб картопля не пропала. Або, щоб не спалювати непотрібно електрики. Замість того, як би він, як британський Черчіл на своєму обійті, мурував пліт довкола свого собору, або навіть малював картинки на нумерованому на фарби полотні, то таке зайняття називалося б «гобі» й ніхто не мав би права його критикувати.

Мабуть, найбільшою помилкою було те, що Кардинал купив на господарство корову. Ватикан не виявляє спеціального зацікавлення до корів; його цікавлять расові бички. Відомо, що словацький мільйонер Роман за такого бичка дістав єпископа для словацької церкви в Канаді, очевидно, на рекомендацію нашого владики. Отже, справа патріярхату ще не пропаща—тільки треба створити фонд на закуп бичків.

Ми живемо в дуже складних часах. Про все треба думати, все треба вміти. Тепер не тільки треба вміти жити, але й треба вміти вмирати. Для престижу тепер і погребельників називають директорами. Який це має вплив на щоденне життя, може послужити наступний випадок.

Одного дня прийшов чоловік просто з праці до хати й закрутіло йому в животі. Так боліло, що він почав витися на підлозі. Не дивно, бо на підлозі був м'яний килим-карpet, а на ліжку твердий матрац. Його дружина залементувла, що навіть влегшило йому біль, бо він про неї часом погано думав, а вона, дивись, яка добра. Сокрушилося йому серце: «Кохана, не плач, не журися, біль пройде». Вона йому крізь сльози: «Як не плакати, не журитися? От візьмеш і помреш так на підлозі непомитим і непоголеним. Що люди про нас подумають? Ліпше зберися докупи, піди до лазнички, поголися і скупайся—на всякий випадок. Згодом подумаємо, що робити».

Ми вже підкresлили, що розвиток технічних наук, медицини й біології пішов уперед. Через 20 років прийде до цілковитої зміни в кожному суспільстві на світі. Наприклад, жінки не муситимуть родити дітей. Стось скаже: що тут такого драматичного, багато жінок сьогодні вже не хочуть родити дітей?

Однак, послухаймо далі. Через 20 років в лябораторії із одної клітини, наприклад, клініти шкіри, можна буде випродукувати ідентичного осібняка з усіма ціхами тої людини. Такі експерименти вже роблять з жабами. Факт! Перед людством постануть нові величезні можливості. Будуть і комплікції. Можливо, якась держава захоче продукувати тільки геніїв. Комплікація: хто тоді буде забирати у містах сміття-гарбідж?

І українська громада скористає. Ось тепер незадоволені політики президентом в укзилі Української Національної Ради Миколою Лівіцьким. Вони секретно візьмуть одну клітину з його шкіри, до лябораторії, і буде другий ідентичний президент Лівіцький, і один одного зневтралізує.

Або захочемо розбудувати своє військо. Знаємо, що хорунжий

Тивонюк служив у польському, німецькому, канадському війську і в Дивізії. Він заправлений в боях, і, найважливіше, самовистачальний відносно харчування. Круглий рік він живе на капусті-квашеній. Отже, в майбутньому буде можливість випродуковувати мільйон тивонюків! Вояки будуть завзяті й дешево їх буде втримувати. Як назвати таке військо? В Дивізії називали вояків «кукурудзянками», від того, що їх злапано в кукурудзі, де вони від війська ховалися. А модерне військо можна буде назвати «капустяною національною армією».

У майбутньому можливості необмежені, і лікарі матимуть останнє слово. Перед ними лежить величезна відповідальність за них самих, за їхніх пацієнтів і за ціле людство. І хай з цією візією перед їхніми очима, наш ювіляр-лікар, д-р Шиманський і його дружина, живуть довго і щасливо.

«ПЕНСІЙНИЙ» ЮВІЛЕЙ МИРОСЛАВА МАРТИНЦЯ

Ось, як то добре сьогодні – який то гарний звичай завівся! Доживе людина до шістдесят п'ятки й ювілей її справляють. А чи дійсно воно так? Чи може ви думаете так, як я, тобто, в нас такі звичаї тому, що не знаємо, що з собою робити маемо, як прийде той час. Народ, як природа, не терпить «екологічної» порожнечі, то природно винайшов ювілеї, щоб заповнити «діри» людського життя. Не справа в ювілеях, бо життя людини без ювілеїв було б, як суп без солі й перцю – без цімесів – незамітне й нудностороннє. А ювілей дійсно гарний звичай: зійдемося, вип'ємо по чарчині, прославимо свої власні подвиги, а при тому й згадаємо ювіляра не злим тихим словом – і сім'я ювіляра почувастися неначе на гетьманському бенкеті. Питання, яке мені не дає спокійно чекати на мій ювілей, полягає ось в чому: чому ювілеї стандартизовано, якби вони приходили автоматично, як плачення податків? Чому, наприклад, двадцять п'ятиліття супружого життя і шістдесят п'ятка пенсіонера вивищуються до ювелейного рівня?

Думав я, думав, аж почав сивіти. У першому випадку не так дивно, бо прожити з тою самою дружиною – чи її з тим самим чоловіком – 25 років – це більше досягнення, ніж виграти марафонський біг шістдесятп'ятилітньому пенсіонерові. Ще й треба взяти до уваги, що наш час не той, що був, в наш час супружні партнери експериментують і добираються по кілька разів за перших 25 років. Але чому шістдесят п'ятка? Чи тільки тому, що урядові органи вважають

оцю людину «негідною» до праці? Чи може людина цього віку переступає уявний поріг і мусить вважати, щоб на ньому не поштортатися? А пошпортатися легко, як пенсіонер не приготований, не тому, що йому сповнилося 65 років, а тому що він стає пенсіонером і переступає штучно створений поріг, що називається емеритурою.

Ось перший день пенсії. Він найважчий. Пенсіонер чи то сеньйор, як його почесно урядові агенції називають, мабуть, щоб його запаморочити, що він щось «важливе» в очах самого президента держави, не мусить вставати вранці до роботи. Він в ліжку простягається, однак привичка—грізна пані—вона відкриє йому очі, намов на глум, і наш пан—сеньйор встає. Покрутися по хаті, довкруги хати. Нікого нема, бо «босиха» пішла до роботи—їй до пенсії далеко, а до сеньйорства—ніколи. Перша година пройшла не найгірше, після першої виглядає, якби нашему сеньйорові чогось бракувало. Коли в хаті була б кохана жіночка, можна б її за щось вчепитися—ось так для розваги почати гутірку про політику чи про дітей. А так залишається що?—телевізор і книжка. Сеньйор сів у фотель, увімкнув телевізор і... здрімнув. Пробудився, поглягув на годинник і зірвався, немовби грім ударив у дерево під його вікном—це вже полудень! В голові нові турботи: добре спати вдень, а що робитиму вночі? Хіба знову спати? Взяв у руки книжку і не опам'ятався, як знову збудився—вже третя по полудні.

Може хтось з сеньйорів чи передсеньйорів здивується, однак природа має свої правила «латання дір у небі», і на неакцію виноворює як імунітет «протинеакцію». Така заправа не перешкоджає сеньйорові спати вночі, якщо в нього чиста совість і не присниться старий край з більшовиками. Психологи-«сномумісти» ствердили, що людина може спати так довго, як довго спить добре наїдженій лев, тобто 16-18 годин на добу. Бо не даром німці кажуть: *Übung macht den Meister*—вправи роблять мистця, а сон—це мистецтво, і то містерійне, бо ще його ніхто з науковців-сомнуністів не дослідив, що воно таке й пошо людина й звірина сплять. Певне, щоб забути, що Господь викинув Адама й Єву з раю, має теорію моя Євочка. Пенсіонер і лев підтверджують ще іншу теорію: якби не спання, то що вони робили б?

Очевидно, я не маю на думці сьогоднішнього ювілею. Ми зібралися не на те, щоб випити по чарчині, але, дійсно, щоб відзначити 65 років трудолюбивого й колоритного життя ювіляра, а не його емеритуру. Доказом цього факту може послужити факт, що на це свято приїхали гості аж з-за кордону, а в них чарчина горілки дешевша, ніж в Америці.

Наш ювіляр, магістер сотник Мирослав Мартинець, з іншої глини зліплений, як пересічні обивателі. Він не йшов сліпо за обставинами, як селепки за дивізією. Він завжди не тільки творив події, але стояв у переді цих подій. У сиву давнину, коли революціонери були ще передреволюціонерами, коли ще не було боротьби старокалендарників з новокалендарниками, коли єпископи жили в своїх палацах – наш ювіляр, ставши новоспеченим революціонером, дістав наказ вибити вікна в резиденції єпископа Хомишина за його нереволюційні погляди. Він пішов виконати наказ, однак не записано в рекордах, як і чи взагалі він той наказ виконав, бо вже мав юридичний ум ще поки вступив на факультут права. Прийшла війна і він став бойовим старшиною в легіоні «Ролянд», бо так треба було; а далі, коли треба було, мобілізувався з німецької тюрми до української дивізії. Знову, коли не треба було, він пішов з дивізії в американський полон. Як побачив, що не треба було туди пхатися, втікав з полону, бо на це дозволяє Женевська конвенція – а наш ювіляр адвокат. Не втік, бо американець нічого не чув про Женевську конвенцію, запримітивши втікача, поламав на ньому приклад свого кріса.

Опинившись на волі, коли треба було, наш ювіляр став стратегічно-політичним аналітиком. Він шмигав по океанах і континентах, мов літаючий голляндець, вимацував слабкі місця комуністичних імперій і вказував їх американцям на шпалтах газети «Сучасна Україна». Його аналізи були глибоко-аналітичні. З них мусили користати американські президенти, хоч вони нікому цього з очевидних дипломатично-політичних причин не говорили. Його стратегічно-мілітарні аналізи «віданалізовували» в Пентагоні й Білому домі (очевидно, скрито). Історія останніх 25 років говорить сама за себе ѹ за ювіляра. Президенти знали, що і як робити. Була вибухнула Корейська війна, і президент Ейзенговер її закінчив. Коли наш ювіляр перешов на іншу працю, з дивним збіgom обставин, розгорілась В'єтнамська війна. І що сталося? Не помогли такі славні дорадники, як Бжезінський чи Кіссінглер... Однак я дещо задалеко забіг, але такі ювілеї дають промовцям право забігати задалеко...

Як ювіляр наш опинився в Америці? Очевидно, він знав зі своїх аналітичних праць, що центральне ѹ рушійне в цілому світі місце є в Америці. Тому, і тільки тому він вирішив переїхати до США, щоб якнайближче бути до світових подій.

В новому місці наш ювіляр не дармував на роботі ѹ поза роботою. Про це все може колись напиші спомини його дружина Іванка. Він роздумував і старався все «мотати на вус» на майбутнє – бо ѹого

знає? Der Alte-«Старий» Аденавер почав свою політичну кар'єру коло сімдесяткі, Черчіль після шістдесяткі став на чолі імперії і виграв війну. Нічого не стоїть на перешкоді для нової кар'єри нашого ювіляра, тим більше, що він має «родинну» перевагу над Черчілем і Der Alte. Вони обидва мали дружини американки, а наш ювіляр має не тільки дружину, але й дві дочки американки, і сам став американцем. Можна ствердити з аналітичною точністю, що він плідний був на роботі й поза працею не дармував. Це вказує, щонові успіхи чекають на нього за сеньйорським порогом. А ми тут присутні можемо ствердити один добрий аспект сеньйорства: емеритура добра тим, що придається на ювілей.

Рочестер, 1972

«ОСНОВОЮЧИЙ» З'ЇЗД СРУКО

30 листопада 1983 року, Toronto Harbour Castle Hilton

Щоп'ять років наша громадськість має повні руки роботи—а рук не вистачає. Це тоді, коли відбувається СКВУ—Світовий конгрес вільних українців, і тоді, мабуть, немає іншої нації на всьому світі, щоб так багато радила, в такому короткому часі, в таких важливих справах. Тому не диво, що по всьому тому залишаються тільки фонозаписи, і більш нічого великого. Радять усі: починають сумівці, за ними жінки, які хваляться, що ведуть свої наради вже сотню років; нараджується Визвольний фронт, як «визволяти»; відновлює свої сили ICHO. (Що означає ICHO? «І»—не знаю. Далі: споріднених націоналістичних організацій. Але хто знає з ким споріднені націоналістичні організації?).

Нарешті, після довгих років вояцького воїнства у відставці, українські комбатанти або ветерани постановили собі скликати з'їзд на нараду. Щоб нараджуватися, очевидно, треба створити раду. А що творили її під час конгресу Світового конгресу вільних українців, то назвали свою раду «світовою»—Світова рада українських комбанатських організацій, в скороченні СРУКО. Тільки треба уважати промовцям, щоб виразно вимовляли абревіятуру назву, а то хтонебудь забудеться чи злобно невиразно вимовить? Що вийде?

Як то сталося, що комбатанти існували собі в мірі, не мали за що не то сваритися, але навіть сперечатися, і нагло забаглося їм починати радити—все з кінця? А при раді, хоч-не-хоч, мусить прийти до «виміни думок». Але ця історична подія вже сталася, а колеса

історії ніхто з комбатантів не заверне, бо тільки історики можуть катити історичне колесо і сюди, і туди. Історія СРУКО теж пішла «сюди й туди». Бо колись СРУКО вже була, а згодом не була...

Тепер сталося так: десь два чи три роки тому зародилась така ідея в Австрії. Там на 7 цвингарях в околиці Фельдбаху, на яких поховані полеглі у боях дивізійники, річ-річно в травні приїжджають побратими й відправляють панахиди. Після сьомої з черги панахиди того самого дня, побратим Петро Кіщук, провідник побратимів-комбатантів з Англії, прийшов до висновку, що треба конче скликати раду, бо вже не залишилося багато часу на бойові дії. (Він, мабуть, думав про остаточну мобілізацію св. Петром).

Побратим д-р Мирослав Малецький, голова Головної управи Братства дивізійників, в Торонті піднявся випередити св. Петра й зреалізувати це історичне діло й назначив на командира передової команди свого друга-побратима Андрія Коморовського, стратегічні здібності котрого знав ще з Аргентини, куди вони почвали на нові кампанії. Побратим Коморовський не береться до організаційних справ якбудь. Він пустив цей проект у комп'ютер, який випустив різні альтернативи. Ці всі альтернативи він знову пустив у комп'ютер, який вибрав одну найбільш підхожу. Побратим Малецький тим часом перечитував свої коментарі з журналу «Вісти комбатанта», які він видав книжкою, шукаючи ще більш підхожої альтернативи, бо він у комп'ютер не повірив, особливо в політично-військовій площині. Як бачимо й прогнозуємо, з таких діяметрично протилежних млинів вийшла мука, з якої не легко замісити тісто на хліб насущний.

Все таки тісто на хліб замісили, як у торонтській Future Bakery. (Саме це відповідна назва: «Пекарня майбуття»). У цьому історичному процесі побратими з Англії відіграли найважливішу роль: побратим Кіщук запропонував, побратим Гайва підтримав, побратим Фостун (командир усіх ветеранів-войнів у Британії) усміхнувся – і з того тіста зліплено, мов з болота Адама в раю, СРУКО.

Не меншу, а може й найбільшу ролю відіграв побратим сотник Богдан Панчук, ветеран канадських збройних сил, який з'явився на нарадах з саморобною «модерною зброєю», милицями в руках. (Він поламав ноги в автомобільному випадку). Він і притягнув ветеранів американських збройних сил. І СРУКО готова до боїв за свої і всі інші людські й національні права на цьому VI-конгресі Конгресу СКВУ, який триватиме чотири дні.

Наказ виконано! І прийнято найважливіше перше рішення: з абревіятури пропустити першу літеру й вживати РУКО – офіційно.

ВИСТУП НА З'ЇЗДІ БРАТСТВА

«Верховина», 5 вересень 1987 року

Я мав би вас розвеселити, а ви мали б сміятися. Це тяжче завдання, як роля політичного емігранта, але часом я щось таке скажу не до ладу, що люди сміються. Часто посміються й на тому кінчиться.

А от якось підійшов до мене серйозний добродій і питаеться:

—Пане, чи ви так виглуплюєтесь за гроші, чи ви може вже такий з роду.

Я нічого злого не підозріваючи, (бо він виглядав на інтелігентного пана—може інженер), очевидно, серйозно йому відповів, що мені ніколи ще ніхто не платив, а він, дивлячись поза мою голову, каже:

—Не турбуйтесь, я знаю більше таких людей, що ходять до психіатра...

Відчуття гумору на «Верховині» можна назвати чеег. Химерне! Як я тільки приїхав, багато дечого почув: тепер саме настав час загальних великих ювілеїв—30-ліття, 40-ліття, 50-річчя—аж до тисячоліття. За рік-два припадає тисячоліття християнства на Україні. Православні взяли на себе дуже велике завдання: хочуть католиків навернути на християнську віру! Український Конгресовий Комітет Америки плянує відсвяткувати це тисячоліття у християнському дусі—спільно, об’єднано з Українською Координаційною Радою, з якою наразі зводить політичні бatalії. Навіть відбули мирне засідання. Зайшло принципове розходження: УККА хоче святкувати хрищення України, а УКР—хрещення. Тому відложили засідання. На наступні наради прийшли делегати з готовою узгідненою відповіддю: УККА погодився святкувати хрещення, а УКР—погодився на хрищення. Почалося все «зкінця». Тоді обі центральні організації погодилися полюбовно й узгіднено відлоджити такий «спільний» ювілей на друге тисячоліття.

Дивізійники не пасуть задніх. Вони мають свої ювілії—«оригінальні». Вони вмудрилися й святкують їх «завчасно». Цього року величаво відзначили 50-ліття вимаршу до бою, хоч це на пару років «завчасно», а наступного року плянують відсвяткувати свій 100-літній ювілей, бо більшість з них буде виглядати на столітніх дідусяв. Зрештою, що можна знати?

Що не доконав час за 50 років, зробив більше за кілька місяців Візенталь. Той з Бучача, що живе у столиці Галичини—Відні. Прочитавши його «історичні відкриття», дивізійники поспускали носа.

Навіть вчора на бенкеті мікрофон не стояв на стояку, а, немов символічно, звисав, погойдуючись. Голова, промовляючи, мусив мікрофон тримати двома руками й видно було, як йому від напруження руки звисли. Згодом на забаві о год. 12-їй була заля півпуста, а ще рік тому забавлялися, як співається у дивізійній пісні – поза «о пів до другої години». Це вказує недвозначно, що прийшов час ювілеїв.

Справа невиясненна й заплутана. Візенталь написав нову історію Дивізії. Ще й яку! Дивізійники втримували по-геройські німецькі фронти від Балтицького моря до Чорного, сторожили всі табори від Освенціма до Саксенгавзену й ще багато чого іншого такого, що не дастесь описати. Обчисливши все і вся, виглядає, що дивізійників було принаймні з два мільйони, як не більше. Або всі дивізійники вже тоді були герой-супермени, які живцем вискочили з американських каміксів. Що більше, світові масмедії повторяють ці історії та, виглядає, вірять у Візенталя, як ізраїльтяни вірили в Мойсея. А справа проста: якби Візенталь прибув на «Верховину» й подивився на цих «героїв», то побачив би, що дружини дивізійників виглядають більше по-геройськи, як самі «герої». Однак він не приїде, бо мусив би переписувати свою історію, а на це він не має часу.

Так на маргінесі. Вчора я підслухав цікаву розмову двох пань-дружин дивізійників, як я здогадався. Говорили, що про дивізійників пишуть, говорять, а ще нікого не забрали. З тону виглядало, що вони якби були розчаровані.

Не такий страшний чорт, як його малюють, навіть масмедії. Так сказав один достовірний адвокат і запевнив, що як би когось там за щось вчепилися – в Америці і таке буває – і відбрали б громадянство, то такого не видадуть до СССР. Евентуально Ізраїль погодиться прийняти його, а там кара не страшна – після старовинного звичаю, такому зробили б «тігієнічне обрізання» – і на тому був би кінець без кінця.

Як дивізійники колись билися, так билися, не боялися смерті, а тепер, відсвяткувавши величавий ювілей, готові на смерть: уже мають на ці оказії мундири й пиріжки. Щоб вони були добре «і на життя, і на смерть», на цьому з'їзді вибрали ревізійну «мундировську комісію», яка має у цьому всьому розібратися. Головою став союзний, братський й дивізійний діяч Іван Скіра. Він відразу закликав, щоб дивізійники притримувалися військової традиції та запропонував для мундиру взяти зразок з цісарських австрійських гузарів.

– Бо моя дружина любить червоний колір, – обґрунтував свою пропозицію...

БЕНКЕТ З НАГОДИ 45-ЛІТТЯ СТВОРЕННЯ ДІВІЗІЇ «ГАЛИЧИНА» ТА 30-ЛІТТЯ ЗАСНУВАННЯ СТАНИЦІ

Рочестер, 26 вересня 1987 року

Я називаюсь Роман Семенович Колісник, з села Товстенького, що біля Кривенського. Хочби з оригінально-національної назви мое село славне, і ще з того що з нього пішли добровольці до дівізії «Галичина». Однак сьогоднішні географи недоцінюють таких особливих якостей. Довідався я, що географ-дівізійник і мій шкільний товариш д-р Роман Дражньовський видав мапу України для школі україно-знавства. Я мапу купив і шукаю за Товстеньким. Нема!? Така карта беззвартина. Відніс назад, але книгарня не повертає грошей. Я при першій нагоді питався його: «Чому? Не міг ти для товариша нарисувати маленьке кільце на мапі?» Він щось там по-науковому промірив, а я згодом догадався. Він був у дівізії під Бродами й всюди, де дівізія марширувала й билася. Був ранений. Він герой! Я був у дівізії—того не відпекуюся, був поранений, але я не герой. Що ж прийдеться негероем вмирати й ніхто не буде знати, звідки я родом.

На сьогоднішньому бенкеті я виступаю припадково. Попросили мене в останню хвилину заступити славного на всі руки Гриця Зозулю, який мав сюди приїхати з Гантеру чи Детройту. Але не міг, бо його дружина виїжджала до Європи, а це ніби на схід. Він пильнував, щоб вона не полетіла на захід. Так ніби він вияснив свою неприсутність. Я не дуже визнаюся на жіночій географії. Тому я до Рочестеру попав як резервіст.

Я не любив військової служби. Чому—це довга й нудна історія. Моєю мрією було завжди бути в резерві, де лише заблукані кулі залітають. Та не мав щастя. Резерва, як знає кожний стратег, найважливіша на війні. Але Братство дівізійників автоматично стало резервою, хоч не стратегічною, тому я люблю їздити на зустрічі—з'їзи, які відбуваються на т. зв. відпочинковій оселі «Верховині». Чому вибрали «Верховину»? Може завдяки президентові «Верховини» побратимові Іванові Олексину? Він був теж у дівізії. Мабуть, він мав більше щастя і був у резерві. Бо ѿсь сьогодні виглядає як резервіст. Він живе ніби в Рочестері, але більше на своїй резервовій базі «Верховині», де далі тренується під пильним військовим оком пані президентової.

Вояки витреновані виконувати накази—тому вони такі добрі мужі для своїх дружин. Політики добрі давати накази, але чи їхні накази добрі? Ось відколи політики-бандерівці вивели побратимів-братчиків

добрі? Ось відколи політики-бандерівці вивели побратимів-братчиків з своєї надбудови організацій-Українського Конгресового Комітету Америки—відтоді вони блукають, мов ізраїльяни в Сінайській пустині. А направо пустиня бандерівська, наліво пустиня мельниківська. А де обіцяна земля?

—На «Верховині»,—каже президент Олексин.

Є ще й інша спонука відпочивати на славній «Верховині»—це спортиво-військові пригоди. Перебувши тут довгий «вік-енд» серед природи, ви вигімнастиковані більше, ніж на рекрутському вишколі. Тут не треба робити гімнастичних вправ, тут усе «гімнастичне», від ліжка до душу. Вода душу—раз гарача, раз зимна—вужиком крутиться, мов лейзеровий промінь у зоряній війні. І не знати, коли й у яке місце тіла «спортсмена» під дущем гарячий чи холодний струм потрапить. Тому, хоч-не-хоч, він мусить підскакувати й вибігає, мов на старті олімпійський спрінтер. А які матраци на ліжку! Після двох ночей, ваше тіло викручене, мов вуж у кошику факіра. Такий відпочинок впливає залагідно на нерви й навіть бойовий дивізіон стає пасифістом.

З кожним з'їздом відбувається ще одна метаморфоза побратимів—один до одного уподоблюється: стає лисий і сивий. І окуляри на носі такі самі. Це призводить до комічних ситуацій: один одного не пізнає, або бере за когось іншого. Таке уподоблення одночасно об'єднує духовно й єднає побратимів. Ось комісія матка шукає кандидата на голову. І кожний дає подібну відповідь, якби на наказ командира в дивізії: не буду, не можу, не хочу... Все таки виберуть голову! Це єдність! Навіть у Рочестері Станиця Брvtства має голову.—Це кріпкої будови високий і безстрашний побратим Василь Білан, якого в дивізії кулі не чіпали. У Словенії він був над ровом смерти, але шугнув швидше, ніж куля червоного партизана...

Сьогодні зусидичується нарікання, що на дивізійників йдуть атаки, немов в оточенні під Бродами. Не треба, однак, забувати, що така природа людини: якщо ти не атакуєш, тебе будуть атакувати. Це добре, що побратимів атакують, бо вони не забувають за фронт, а то зів'янули б, як квіти без сонця в тіні спідниць своїх побратимок.

Рочестер дуже незвичайне місто в українській діаспорі. У Рочестері й напасть дивізійників не чіпляється, як деіnde. В Рочестері кожний дивізійник безпечний, як вояк у резерві, бо тут діє дрібненька, зграбненька, але з бистрим розумом і великим серцем пані Люба Білик. Вона заприятлювала з колишнім дисидентом євеем Яковом Сусленським, і вони стоять на оборонних ерихонських мурах української фортеці. З двох далеких кінців світу—він з Ізраїлю, вона з

Рочестеру. Її муж Любко, як колишній артилерист, знає якими стрільнами і коли добре діло підтримувати.

Чи не тому євреї в Рочестері справжні приятелі українців. Ось вони відпустили даром свою залю на бінг'о для православної громади.

Наступного року припадає тисячоліття християнства на Україні. Усі українці згідні, що Володимир прийняв християнську православну віру—для православних, і правовірну віру—для католиків, і протестантську віру—для протестантів, евангеликів і баптистів. Отож усі церкви в єкуменічній єдності погодилися відправити Богослужби спільно. Тільки не погодилися де. І тут виявилися справжні приятелі: вони запропонували відпустити на наші спільні тисячолітні відправи свою синагогу в Рочестері.

Після закінчення тисячолітніх святкувань матитмо спокій на наступне тисячоліття. Амінь.

ВИСТУП НА З'ЇЗДІ БРАТСТВА

«Верховина», 3 вересень 1988 року

Я тут не мав бути, але прийшов Го-Го, імпресаріо дивізійно-братьського концерту, і каже: ти мусиш виступити! Бо їхній гуморист Магмет поїхав до ворожого Америці Ірану. Я не дуже був переконаний таким політичним аргументом, навіть якби це говорив президент Америки Реган, бо Реган мав свій «Ірангайт», тобто аферу нелегального закупу зброї в Ірані й перепачкування до Нікарагуа для проамериканських повстанців, які воювали проти комуністичного прокастратівського режиму. Велике щастя, що Реган нічого не пам'ятив. То що мав би робити Магмет в Ірані—хіба не збирав іранських «джовків»—жартів для розваги Го-Го й дивізійників на «Верховині». Аж тут з'явився тихенько, немов вітром занесений метелик, побратим Закаляк. Він до мене так приємно-сумно усміхнувся—а усміх на його устах появляється рідше, ніж рідко—що я, не бажаючи йому псувати гумору, з християнського милосердя погодився.

Інша причина, на яку я мав свої задні думки, це те, що на «Верховині» не вдаються жарти без присутності президента Братського Союзу побратима Івана Олексина. Бо «Верховина» без президента Олексина, як Америка без Дукакіса. А п. Олексин десь зник. Where is John?—слід спитатися, коли нагадалися мені з телепередачі, як на президентській конвенції демократичної партії кандидат на президента Америки, Дукакіс, кричучи, питався: Where is George? Тобто кандидат республіканської партії, Буш. І тисячі делегатів вибухнули голосним

реготом, як би валився Пентагон або Буш уже програв вибори. Щось мусило було статися з Джорджем, або то був просто американський політичний гумор. І я себе спитався: де є Івась (наш президент)?

Пригадав я собі, як ми їхали до Америки з Канади, то на кордоні пограничники чомусь питалися нас: чи ви маєте якінебудь жарти проти Дукасіса чи Буша? На щастя ми не були втасманичені в американську передпрезидентську політику, й збентежилися, як канадці звичайно бентежаться перед американцями. Подивившися на нас співчутливо, жінка у пограничній будді впустила нас до найдемократичнішої демократії.

Приїхавши на «Верховину», відразу впало в очі те, що тут зайдли великі зміни: поліпшення, віднови й то в «гратястому» стилі. У великій залі так ці «грати» на стінах мені замигали, що я не зінав де опинився: в Gentlemen's чи Ladies' room.

І найважливіше, «Верховина» має нового директора чи управителя, чи менеджера, чи всі три посади в одній особі. Го-Го зрадив мені велику таємницю. Новий управитель такий справний і добрий, що тільки на нього глипне, відразу відгадує думки. Попередній управитель дивився на Го-Го і дивився, і вже всі відгадали його думки, а він так і не зінав, що він хотів від нього.

Хто має патріотичне око, то йому «Верховина» дуже нагадує старий край-краєвидами, атмосферою, мешканцями. Я на такі ностальгічні деталі не звертаю великої уваги, аж у своїй кімнаті запримітив старокрайову муху. Стільки про «Верховину». Треба ще сказати дещо про те, що в останніх двох днях діялося на «Верховині». Був з'їзд дивізійників, а може й два. Були промови. Один вагомий промовець закликав до єдності в Братстві дивізійників.

— Тепер модно закликати до єдності на поселеннях політичної еміграції, — подумав я собі, — але той дивізійник переборщив, і то дуже. Бо де можна знайти більшу єдність, як не в дивізійній браттії? Дивізійники мають одну дивізію — не визнають другої, саме задля цієї єдності — мають одну національну армію, мають одне братство. Ця єдність має глибокі коріння: під час війни в рапорті до вищих німецьких властей генерал німецької військової розвідки Гелен написав: дивізію треба розбройти тому, що вона складається з упівців!

Це єдність!

Хоч дивізійники безстрашно наставляли грудь гострим кулям — це потверджене у пісні — але, як кажуть: у страху велики очі. І тут у мирному демократичному світі OSI (Бюро особливого слідства) в США й Комісія Дешена в Канаді, не згадуючи вже hunter (ловця)

Візенталя з Відня, нагнала дещо страху. Це психологічно зрозуміле й виправдане людське відчуття, бо від страху ніхто не втече. Ось я вже одружений десятки років і ще боюся своєї коханої дружини. Мені легше стало, коли я почув на американських новинах, що президент Реган бойтися своєї дружини Нансі більше, як американського конгресу, а Дукакіс – більше своєї Кітті, ніж Регана. Чомусь я забув запитатися Го-Го, чи він бойтися своєї красної Марічки.

Однак в Америці на все знайдеться рада-порада. Президент Рузвелт колись сказав: *we have nothing to fear but fear itself*. Отже, взявши все це до уваги, доки братчики дивізійники печуть бараболю на «Верховині», не сміє бути в них страху...

Під час бенкету Осип Голинський, нав'язуючи до страху, похвалив побратимів з Канади, кажучи, що вони не боялися подати свої прізвища й адреси. Дійсно, не боялися, бо перед тим це зробив за них п. Візенталь, опубліковавши в свemu бюллетені адреси кол. дивізійників, навіть тих, що відлетіли в сірім шнурку на небесну «Верховину».

Говорячи про бенкет, варто дещо пригадати. Провадив бенкетом Куба-Голинський, який, не відомо чи скаржився, чи хвалився, заявив, що вже 45 років є діяльний у громадському й політичному житті, і йому час пролетів, як батогом траснув. А він президент, тобто голова Братства! Мій сусід при столі шепнув мені на вухо, що Куба це говорить, щоб «уприємнити» час своїй гарній президентові. Я поглянув на неї й, не відриваючи очей, собі подумав: «При такій гарній президентові, мені навіть батіг не траснув би». – Але скоро я собі усвідомив, що це заздрість мені підповідає такі грішні думки.

Були промови. Один промовець сказав, що малі військовики можуть відіграти велику ролю, і подав приклад. До дивізії спочатку брали вищих ростом. А згодом взяли й менших, і, власне, з них вийшли великі військовики-діячі Братства.

Коли промовляв голова Головної управи, д-р Мирослав Малецький, один визначний побратим після кожного його речення помахував головою. Я трохи дивувався: чому? Після промови він далі махав головою і я далі не знат, чому...

На з'їзді я зауважив, що з кожним роком дивізійники уподібнюються один до одного. Сьогодні вже тяжко пізнати, котрий побратим Данилюк, а котрий Ясінський. Оба вони «уподіблилися» вагою понад 300 фунтів. Інші побратими уподібнюються чимось іншим...

Тож що ще можна додати?

ГЕНЕРАЛ ПАВЛО ШАНДРУК і ДІВІЗІЯ «ГАЛИЧИНА»

Погляд з історичної перспективи

Виступ в Австралії

Я емігрував з Німеччини до Австралії у 1950 році, звідки «переемігрував» до Канади в 1957 році. Щойно в 1989 році відвідав свою другу з черги батьківщину. В нашій туристичній групі були ще «старий австралієць» Любко Білик і неавсталійці Любко Галуга й Роман Куціль-всі три з Рочестеру, США.

На цю зустріч ми приїхали з-за сімох морів, після 32 років від нашого виїзду з Австралії. На протязі цього часу можна було простудіювати й подумати, крім інших проблем, теж про українську дівізію, яку час до часу інтернаціональні масмедиї «воскресають», ставлячи її в центр уваги світу. Думати приходиться мені не так легко. Мабуть, тому, що у війську думали за мене командири, а згодом, під час подружнього життя-ще ліпший новий командир-моя дружина. Про дівізію вона не хоче думати, кажучи: „Був ти там-думай сам!”

Все таки я посвятив багато часу на вивчення обставин творення та існування Дівізії, а ще більше про незвичайну постать генерала Павла Шандрука. Цим саме хочу з вами поділитися.

ДІВІЗІЯ І БРАТСТВО ДІВІЗІЙНИКІВ

Спочатку, у моєму пролозі, що фактично є епілогою Дівізії слід згадати про Братство, яке кол. вояки Дівізії створили після війни. З-посеред їхньої многогранної діяльності вони найбільше люблять відзначувати свої «ліття»: 15, 20, 30, 35, 40, 45-ліття? Чому? Відповідь: бо що мають робити? Хто за них чи для них буде справляти «ліття»? Дуже влучно цю вроčисту побратимську атмосферу схопив ЕКО-Едвард Козак, непреревершений карикатурист і гуморист. У своєму гумористичному журналі «Лис Микита» він намалював дівізійного лева з закрученим догори хвостом, який собі спить на подушці з вишитим числом такого-то «літтям». І, можна догадуватися, що той лев пробуджується на хвилину, як йому змінюють подушку з іншим «літтям». А це стається щоп'ять років, хоч не завжди «о пів до другої години», як співається у популярній дівізійній пісні. На таких «літтях» є добра нагода пригадати собі про страшні воєнні часи.

До дівізії «Галичина» вступали молоді літами і молоді духом різного віку. Як і чому хтось вступив до дівізії-це широке й, можна б сказати, «геройське» поле до попису.

З легкої руки можна придумати будь-які причини. Навіть злободенні: той втік від жінки, бо оженився; тамтой втік перед дівчиною, щоб не женитися; того злапали в кукурудзі, той втік перед Червоною Армією, щоб його не мобілізувала; той перед вивозом на роботу до Німеччини. А один побратим таке придумав: я пішов тому, що був бандерівцем гетьманських переконання.

«СС галицька добровольча дивізія», як тоді називали цю збройну формaciю, в думках і сподiваннях українських патрiотiв мала стати «зav'язком української армії».

Хто би тодi сподiався, що дивiзiя, як nі одна українська чи якась вiйськова формaciя iншого народу стане «славною» на цiлiй свiт? Хто бi сказав, що найвищий уряд Канади наново розгляdatиме справу воякiв дивiзiї: як вони опинилися в Каnadi? Ту саму справу, яку федеральний уряд Канади 40 рокiв тому розв'язав «пoлюбовно», допускаючи дивiзiйникiв до iмiграцiї в Канаду? Хто бi сказав, що найздiбнiшi фантасти евреїскої дiяспори видумуватимуть для воякiв дивiзiї такi «подвиги», про якi навiть не снилося учням у шкiльних лавках 1943 року. Наприклад, що дивiзiя брала участь в здушуваннi повстання у варшавському гетто в травнi 1943 року, коли-то першi рекрутi щe не думали iхати на вишкiл? Хто бi сказав, що через дивiзiйникiв викriються «воєннi злочинцi»-de, як de- в австралiйськiй армiї? Хто бi сказав, що дивiзiйники в мирний час опиняться у такому ворожому оточеннi, що щe раз мусiтимут готовi, як пiд Бродами, на прорив, вiдчайдушний-у космiчний простiр до св. Петра, де iх nіхто не вчepиться. Але хто знає..?

Таких i подiбних запитань можна ставити безлiч, бо з творення дивiзiї пов'язане з контроверсiями, якi не зникли anі не зменшилися з бiгом лiт. Тим самим творилися мiти, якi досi поширюються.

МIТИ I ФАКТИ

Один мiт-це переконання, що українцi, чи радше Український Центральний Комiтет-єдина легальна установа в Генеральному губернаторствi-на чолi з проф. Володимиром Кубiйовичем, створили дивiзiю. Правда, Кубiйович звертався до nімецьких чинникiв з пропозицiєю створити українську збройну формaciю, але не таку, якою стала дивiзiя. Дивiзiю створено за iнiцiятивою nіmcів, чи радше губернатора д-ра Otto Вехтера, який використав полiтику Waffen-SS (дослiвний переклад: «зброя СС», тобто «вiйсько СС»-елiтнi фронтовi з'єднання; SS-Schutzstaffel-охороннi команdi).

Головне правлiння СС у Берлiнi почало розглядатися за новими людськими резервами. На час творення української дивiзiї уже iснували неніmcькi частини, звичайно силою дивiзiї, в рамках вiйськ СС. Чому nіmcі це робили? До вiйськ СС

мали право набирати тільки добровольців, а на мобілізова них вояків мав виключне право вермахт. У Німеччині в той час уже не було багато добровольців, а ще на Східній фронт-це була одна причина. Інша-це ідея створити «європейську армію» для боротьби з більшовизмом. Очевидно, брак людських резервів на фронтах був найважливіший фактор.

Коли було ясно, що Вехтер буде творити дивізію з українців, УЦК став перед дилемою: підтримати творення дивізії чи залишити вільну руку німцям і не мати жодного впливу на вояків, які німці в такий чи інший спосіб наберуть до цієї формациї. Логіка диктувала, що треба було брати участь, бо пригляданням збоку нічого не осягнеться. І все таки була можливість, що повторяться події, подібні до заколоту наприкінці 1-ої світової війни. Тобто, в той час легіонова політика-творити свої збройні частини в чужій армії, щоб евентуально їх вжити для власних цілей-не була така без видлядна й наївна, як дехто старався і старається представляти. Легіонову політику застосовували поневолені народи на всьому світі, і не будемо вичисляти, котрі, де, й коли творили на протязі історії свої легіони в чужих арміях.

Про т. зв. легіонову політику, як і про українську дивізію, дуже добре написав американський професор Джон Армстронг у передмові до англійськомовного видання споминів Гайке, начальника оперативного відділу у штабі дивізії. Коротко скажавши, проф. Армстронг подає цікаві відомості про народи, які в своїх намаганнях визволення провадили легіонову політику, включно з Малазією наприкінці 2-ої світової війни. Малазійські повстанці хотіли були співпрацювати з СРСР, щоб тільки позбутися англійського окупантів!

Не слід забувати й про те, якою дивізію хотіли мати українці, а якою зробили її німці. Вояки її були українці, але спочатку німці заборонили офіційно їх називати «українцями», а тільки «галичанами», і щойно в листопаді 1944 р. змінили назву з «галицької» на «українську» дивізію-додаток в дужках: з «(гал. ч. 1)» на «(укр. ч. 1)». Після битви під Бродами дискримінація проти українців дуже загострилася: штаб дивізії, штаби полків, батальйонів і дивізіонів та вся адміністрація були у німецьких руках! Правда, в тих підрозділах українцям зарезервовано «посади» конюхів. (Наприкінці війни в дивізії було 11% німців).

Поразка німців на Східному фронті заставила деяких провідних німців змінити їхні погляди на «унтерменшів» і шукати якогось виходу з тупика, в який вони зайшли. Першими, що зрозуміли свою безвиглядну політику, були власне «Ваффен СС». Вони на своїй власній шкірі переконалися, з ким мають до діла-ті «унтерменші» в прах і пух розбивають на Східному фронті найкращі частини «юберменшів», якими

вважалися війська СС.

Тоді зорганізувалися певні кола, які хотіли змінити німецьку політику. До них належав губернатор д-р Отто Вехтер. Вони почали заходи для втягнення до боротьби проти більшовизму генерала Андрія Власова й російський народ. Ця справа натрапляла на труднощі, особливо з боку Гітлера, який не вірив, що інші народи схочуть битися за німецькі інтереси, а чекатимуть на момент, щоб повернути зброю проти німців.

Другий міт-це те, що генерал Власов був головнокомандувачем Російської визвольної армії. До речі, генерал Власов не слухав німців, не став їхнім «коляборантом» в повному значенні цього слова, і часто діяв, згідно з своїм поглядом і для інтересу російського народу. Все таки дійшло до того, що Гітлер врешті дозволив Гіммлерові, щоб генерал Власов під кінець 1944 року зформував дві дивізії СС.

До того часу генерал Власов не командував ніякими своїми військами. Він мав свій штаб, який вів пропаганду за перебіганням червоноармійців до німців та набирав з тaborів військовополонених до т. зв. Російської визвольної армії (РОА). РОА фактично складалася з малих підрозділів, звичайно в силі батальйонів, які були приділені до німецьких дивізій вермахту. Ті частини підлягали німецькому комендантству т. зв. «генералові для східніх військ». Для них німці створили окремі, інші від німецьких, відзнаки й медалі.

Кінець-кінцем німці створили Комітет для визволення народів Росії, який очолив генерал Власов. Комітет проголосив т. зв. «Празький маніфест» 14 листопада 1944 року. І знову були дві групи серед німців-одні хотіли, щоб до комітету Власова вступили представництва всіх народів СРСР й з'єдналися до боротьби проти комунізму, а вже згодом розглядали питання самостійності для свого народу. Друга група, до якої належав Альфред Розенберг, міністер для окупованих східніх земель, Вехтер й деякі вищі фюрери військ СС, була за створенням окремих національних комітетів і національних армій.

У Комітеті генерала Власова були номінальні представники інших національностей, а від українців був д-р Федор Богатирчук, лікар, який очолював Український Червоний Хрест в Києві під час німецької окупації 1941 року, колишній чемпіон шахів України. Однак українці не погодилися на таку пропозицію. Тоді німці почали переговори з поодинокими національними представництвами.

ГЕНЕРАЛ ПАВЛО ШАНДРУК І УКРАЇНСЬКА НАЦІОНАЛЬНА АРМІЯ

У такій ситуації українські чинники почали заходи для створення одної репрезентації. У Ваймарі 19 лютого відбулося «засідання представників українських урядів та організацій». Головою зібрання обрали д-ра Костя Паньківського, заступника

голови УЦК, а секретарем інж. Калиновича. У нарадах участь взяло 16 осіб. На пропозицію Володимира Доленка, представника м. Харкова, рішено створити спільну репрезентацію, до якої увійшли д-р Кость Паньківський-керівник і представник «від громадянства», інж. Сергій Куниця-представник ген. Шандрука, д-р Лабуцький-службовик німецького міністерства для східних окупованих земель, інж. Евген Пастернак від Українського Центрального Комітету. До цієї репрезентації увійшли теж представники політичних середовищ. Не було тільки представника Ст. Бандери, який в той час виїхав з Ваймару.

Зібрання продовжено 22 лютого, але його перервала повітряна тривога й бомбардування. Дальших зіборань уже не було, бо в Берліні 23 лютого німці рішили створити Український Національний Комітет.

У тих обставинах дуже важливу роль відіграв генерал Павло Шандрук, коли він погодився очолити Український Національний Комітет і стати командувачем Української Національної Армії. Шандрукові доводилося діяти в дуже тяжких і небезпечних умовах.

Ситуація була непевна, для декого, наприклад, для письменника Уласа Самчука, -це було вже «п'ять по дванадцятій». Він описав тодішні настрої із своєї зустрічі з генералом Шандруком 19 січня 1945 року в Берліні у своїх спогадах, які він так і називав *П'ять по дванадцятій*:

При обіді в *Ексцельзіорі* мій земляк М. повідомив мене, що прибув зі сходу генерал Шандрук, що він хоче бачитись зі мною, а живе в цьому ж готелі. Я вирішив відвідати генерала. Застав його в ліжку, кілька ночей не спав... Коротко, стислими словами оповів, що там робиться. Содом і Гомора, якщо можна тут вжити цих абстрактних понять. Весь схід Німеччини в русі на захід. І то переважно пішки. Усніг, уметелицю, в мороз. Жінка генерала загубилась, і він у відчая, де й як її знайти. І, між іншим, німці пропонують генералові творити українську армію! Ха-ха-ха! У п'ять по дванадцятій! Генерал дав згоду, українці, мовляв, ніколи не відмовляться від армії, навіть на один день і де б то не було. Мені пропонує відділ пропаганди у тій затії.

Я в душі лише посміхнувся, а назовні висловив думку, що пропаганда такого роду вже існує при міністерстві сходу. Генерал зазначає, що такого роду пропаганда мало йому імпонує, тепер, мовляв, потрібна інша, з іншими засобами і іншими людьми. Я дав зрозуміти, що в чуда не вірю, та ледве чи вірить у них і сам генерал.

Одною з характерних рис українця-це засада: «моя хата скраю»-вичекати, як усе виясниться. Вона, ця риса, доводить до пасивності й терпеливості зносити пониження та наруги. «Філософію» такої поведінки мені розповів один старшина армії УНР. (На жаль, прізвища його не записав).

Під час Визвольних змагань він зустрів при битому шляху багатого селянина, який жив на хуторі. В той час газети не доходили і хуторяни під вечір виходили на шлях, щоб запросити подорожнього з «того світу», де відбувалися гарячі події, переночувати й щось від нього довідатися. Очевидно, хуторяни були неабиякі філософи й вели дискусії. Ось і той селянин виложив свою життєву філософію гостеві:

Бачите, — показав він на свій ціпок, з яким він постійно ходив, взявши його посередині, — колись цар був нагорі, — він вказав на головку ціпка. — Згодом петлюрівці були нагорі, — він обернув ціпок, — цар упав надолину. Тепер комуністи нагорі, а петлюрівці надолині. А я посереджині — завжди.

Нехай ціпок крутиться, а я залишуся посередині.

До чого призвела ця «ціпкова філософія», відомо.

Ці приклади я навів, щоб підкреслити розуміння і потребу активно брати участь у творенні подій, а не стояти збоку. Це зробив ген. Шандрук, це зробив проф. Кубійович, це зробили ті молоді й старші люди, які вступили до дивізії.

В лютому-березні 1945 року не було охочих очолити таке українське представництво. Українці мають свою приповідку, яку хіба недарма часто повторюють: моя хата скраю. То і в той час вся обережність підказувала «стояти скраю», ви чекати, аж справи вияснятися. Генерал Шандruk не чекав збоку, а взяв у подіях активну участь. І це чи не найбільша його заслуга.

Генерал Шандрук був офіцером в Армії УНР, недовго пе ред вибухом 2-ої світової війни закінчив польську школу генерального штабу й тоді вступив як контрактовий офіцер до польської армії. Він відзначився в боях з німцями в обороні Варшави й був деякий час у німецькому полоні.

Після особистої розмови з президентом УНР Андрієм Лівицьким, генерал Шандрук погодився очолити Український Національний Комітет. Не було ілюзій в той час щодо вартості «визнання України» німецьким урядом, але йшлося про рятування українських людей та українські військові частини, які були в німецьких збройних силах.

Дня 12 березня райхсміністер Розенберг повідомив генерала, що німецький уряд визнає УНК як єдиного представника українського народу з правом заступати своє розуміння майбутнього України й проголошування це в своїх деклараціях і маніфестах. Розенберг заступав думку, щоб українські військові частини, які борються у складі німецьких збройних сил, зібрати разом в українську визвольну армію.

Після цього Шандрук поїхав до Ваймару, де відбувалась т. зв. Ваймарська конференція, в якій взяли участь Володимир Кубійович, Василь Дубровський — голова Українського громадського комітету з Харкова, Микола Лівицький та ін. Бізант був короткий час. Наради тривали чотири дні від 12 до 15 березня.

15 березня президент Лівицький підвищив Шандрука до ранги генерал-хорунжого, щоб зрівняти його з рангою Власова і назначив його командувачем УНА від уряду Української Народної Республіки. Повернувшись до Берліну, 17 березня президія УНК схвалила текст декларації, яку вислава до преси. Від себе ще раз підтвердила Шандрука командувачем УНА. Відтепер УНАрмії підпорядковано всі українські військові частини, юнацтво противітряної оборони, а УНКомітетові доручено опіку над українськими робітниками в районі й українську пресу.

Згідно з домовленням поміж ген. Шандруком і проф. Кубійовичем, представництва УЦК перебрали на себе і репрезентацію, і опіку над усіми українцями в районі. Про ці події треба було інформувати українське суспільство й військові частини. Генерал Шандрук відбув кілька поїздок в околиці Берліну й Праги. Він рішив назвати дивізію «Галичина» 1-ою Українською дивізією Української Національної Армії. (1-ою українською тому, що була можливість включити в УНА інші дивізії, наприклад, білоруську). 28 березня в Німеччині б. Берліну генерал Шандрук запросив три новозформовані курені, призначенні для формування 2-ої Української дивізії, на вірність Україні:

Присягаю Всемогучому Богові перед Святою Його Євангелією і Животворящим Хрестом, не шкодуючи ні життя ні здоров'я, скрізь і повсякчас під Українським Національним Пропором боротися із збророю в руках за свій Народ і свою Батьківщину-Україну. Свідомий великої відповідальності-присягаю як Вояк Українського Національного Війська виконувати всі накази своїх начальників слухняно і беззастережно, а службові доручення тримати в таємниці. Так нехай мені в цьому допоможе Бог і Пречиста Мати.

(Присягу провів о. М. Білецький).

Генерал Шандруки не чекав збоку, як в той час робили майже всі українські політичні провідники, щоб справа вияснилася, а взяв у подіях активну участь.

* * *

Хочу зробити ще одну ремарку, котра до певної міри насвітлює ще одну рису української громади-свою ексклюзивність. Між нами є «справжні дивізійники», які стараються доказувати, що 2-ої Української Дивізії Української Національної Армії не було, що це міт і т. д. і т. і.

Чи це не важливіше, що першу присягу боротися за Україну зложили саме ті вояки? Чим вони гірші від тих інших вояків, які склали ту саму присягу пізніше під Фельдбахом? Чим Фельдбах важливіший чи історичніший від Німеччини? Генерал Шандрук діяв, а не чекав, що з того вийде. Росіянин набирали до своєї РОА всіх, не питуючися, хто він і звідки. І чи не каже наша приповідка: від прибутику голова не болить? Але чому сь

«голова болить» декому навіть серед дивізійників, і не знати від чого... *

До дивізії Шандрук прибув щойно 18 квітня. З ним приїхали Вехтер, який тепер очолював відділ чужоземних військ в головному управлінні СС, та д-р Фріц Арльт, який був керівником станиці добровольців Східної Європи в тім же управлінні. Вони оба підтримували Шандрука в обговореннях з Фрайтагом про підпорядкування дивізії УНА.

Найперше Шандрук заприсяг вояків дивізії на вірність Україні. У тій вроčистоті взяли участь один полк, що стояв у резерві, та представники всіх підрозділів дивізії. На присягу, очевидно, не з'явився командир Дивізії Фрайтаг.

Шандрук привіз з собою тризубці, які вояки почали носити на шапках. Під його наглядом опрацьовано довше розпорядження про повну «українізацію» дивізії, тобто відхід з неї німецького персоналу, який в той час нараховував 11 %. На командача дивізії назначив Михайла Крата, полковника російської царської армії і Армії УНР, який під час Першого зимового походу виконував обов'язки начальника штабу Запорізької дивізії. До повного підпорядкування дивізії УНА не дійшло, бо прийшла капітуляція.

Під час відступу з фронту генерал Шандрук зі своїм штабом, в якому були сотник Любомир Макарушка й головний капелян дивізії о. Михайло Левенець, ставався випередити чолові частини дивізії, щоб поінформувати альянтські війська про існування української дивізії та УНА. Їхнім перекладачем був Арльт. Вехтер був з ними, але опісля зник і, як виявилося після війни, переховувався в австрійському монастирі «Марія дель Аніма» в Італії, де помер від турберкульози в 1948 році.

Заслуги генерала Шандрука наприкінці війни й у післявоєнному періоді поважні. Не знаючи, як після розвалу 3-го райху складеться майбутнє для нього і його вояків, він уважав за свій громадський і політичний обов'язок очолити УНК і стати командувачем УНА.

До дивізії українці голосилися боротися за свою державність, однаке в дивізії «Галичина» чи «галицькій» з німецьким рамовим складом обставити не були ідеальні. І власне Шандрук, ставши на чолі УНА і УНК, проголосив правно й формально єдину мету для українців-боротьбу за свою державність. Перші кроки практичного значення було зроблено. Вони залишили символіку, продовжили тяглість української військової традиції й доказали, що український народ навіть у найважчих обставинах прямував і прямуватиме до своєї державності.

Генерел Шандрук був відданим вояком своєї держави, великим українським патріотом, який лишився вірним своїм переконанням до кінця свого життя. Він як навіть записав усе

своє майно немовби своїм дітям—на Братство кол. вояків 1-ої УД УНА, яке після смерті його дружини, Олени, в сумі кільканадцять тисяч американських доларів перейшло на фонд видання історії Української Дивізії.

Він теж виконав ще один важливий обов'язок, про який багато пишеться, але мало хто його виконує: він написав спомини і то англійською мовою *Arms of Valor* (Зброя хоробрих). У своїх споминах дуже позитивно описав дивізію і за що вояки йшли боротися. Він написав одну з кращих аналітичних статей про дивізію п.н. «Історична правда про 1-шу УД УНА», в якій порівнює наші обставини з іншими народами й подає думки інших, між ними й польського діяча й міністра Ігната Матушевського з часопису «Нови Свят» (США 1944 р.), яка потім була поміщена в брошуру п.н. «Ганьба або хвала» в Тель-Авів (Палестина 1944 р.)*

Ось якими аргументами.—писав Матушевський.— оправдували українці примушенну військовому співпрацю з німцями: ... Ми не маємо іншого вибору. Нас чекає смерть зарізуваних барабанів. Воліємо боронитися. Які матимемо вигляди в Галичині, показують акції росіян в Радянській Україні. Перед війною знищено там всю інтелігенцію, а ті, що бажали хочби культурної автономії, в найкращому випадку опинилися на Воркуті. Сьогодні поведінка радянської влади виглядає, немов їм йдеться про знищення всього українського народу. Вбивства рахуються на мільйони. Ми змушені до позірної співпраці з німцями. Перш за все й тому, що ви, поляки,—як це виявляється—не зважаючи на ваш союз з Англією і Америкою, не можете перешкодити, щоб владі СРСР на польських землях не поводилися, як варвари.

Тож не думайте, що співпрацюємо з німцями для перемоги Німеччини. Просто не хочемо, щоб перемога Англії, Америки й Польщі застала нас у гробах. Тому будемо боронитися.

(«Шандрук був подав назви газети й брошури неправильно. Див. «Культура», ч. 7/213. 1965. Париж.)

Після війни контролерсійність щодо дивізійників не закінчилася. Були дуже негативні голоси в пресі й поза нею про «творців дивізії».

У той час генерал Шандрук далі турбувався про долю дивізійників у полоні. Він їздив до альянтських команд і властей, даючи їм інформації про українську дивізію і УНА. Він відвідав табір в американському полоні й подався був до Ріміні, але його по дорозі притримали й не допустили до Італії. Він головував на засіданнях Військової управи, яка далі стала дивізійну справу «очистити», «щоб вояки 2-ої світової війни не були осамітнені й забуті».

Були і від наших людей доноси до альянтських властей.

Зараз після війни приятелі порадили Кубійовичеві «шукати політичного притулку» у Швейцарії. Так однієї ночі він з одним своїм приятелем, адвокатом Литвином, у звичайному одязі й черевиках, подалися в Альпи. Відразу напоролися на якийсь пліт, який був сполучений з алярмовою системою, і наших «альпіністів», померзлих і зв'ялих, знайшла погранична охорона. Кубійович якось вийшов без пошкодження, але його супутник відморозив ноги й йому ампутували пальці на обох ногах.

Кубійовича американські власті були притримали на короткий час і випустили, а його протест під час війни на терор німців супроти українців став доказовим документом на процесі воєнних злочинців у Нюрнбергу.

* * *

Варто навести ще один приклад державного мислення, в цьому випадку - британського. Трофим Остапчук, який служив у польському корпусі генерала Владислава Андерса, зголосився до британської команди, яку два рази парашутами скидали британці поза німецькі лінії на Волині. В другому десанті заступником командира був німецький шпигун, якого викрило, коли він по радіо передавав відомості до німецького літака, котрий кружляв над ними. Там його командир роззвіроїв, засудив на смерть в імені короля і застрелив. Їхню команду там розбили й тоді наші вояки розбіглися хто куди, Остапчук прилучився до Волинського легіону, котрого згодом прилучили до дивізії. Командира цієї групи переховали українські жінки аж до приходу більшовиків, і він повернувся до Англії.

Після війни Остапчук жив в Англії, і припадок хотів, що він був свідком церемонії, в якій англійські власті відзначували медалею родину одного вояка «полеглого за Велику Британію». Хто той впавший вояк був? То був той зрадник, якого застрелоно й поховано на Волині.

Якому народові треба пам'ятати про зрадників?

* * *

Що тут чи там одиниці ставилися чи ставляться до дивізійників з резервою чи ворожістю, нема чому дивуватися. Загал української громадськості ставиться прихильно й з вирозумінням, що може засвідчити акція громадської надбудови-Конгресу Українців Канади перед Комісією Дешена, котру уряд створив для прослідження воєнних злочинців, які мали б проживати в Канаді. До них масмеди почали зачисляти теж дивізійників. Суддя Жуль Дешен відкинув усі ці «оскарження» і навіть не вважав за потрібне провести переслухання в цій справі.

Усіх українців не можна заставляти думати «по-дивізійному», бо дивізія, її творення і участь в ній все таки контроверсійні. Дехто теж попадає під вплив оцих безпідставних

на декогосвій впли.

З другого боку чується, що на плечах дивізійників виїхали всі українські втікачі на захід-це переборщене твердження.

* * *

Слід дещо сказати про злочинність Waffen-SS.

Деякі частини війська СС чинили злочини як в запіллі, так і на фронтах, як на Заході, так ще більше на Сході та в Югославі. Судді західних держав Нюрнбергського трибуналу не дуже хотіли судити фронтові частини військ СС, але, як пишуть історики, не мали іншого виходу. Коротко подаючи, було на це кілька причин.

«Ваффен СС» підлягали безпосередньо Гіммлерові, і в персональних справах не було розмежувань між поодинокими відділеннями в його організаційній системі. Члени одної організації переходили до іншої, немов крізь оборотні двері в готелі, наприклад, деякі вояки «Ваффен СС» виконували службу в концтаборах; знову інші були в горезвісних «Айнзацкомандах». І навпаки, з інших організацій приходили до фронтавих з'єднань. Це відносилося до німецьких військ СС.

На фронті у т. зв. «відплатних акціях» деякі частини СС вбивали цивільних людей і полонених. Що більше, за самовільні злочини проти цивільного населення чи полонених нікого з вояків не карано, бо Гіммлер вже після першого випадку в Варшаві, 19 вересня 1939 року, переніс судочинство над частинами військ СС із військової до своєї юрисдикції.

У Варшаві СС-ман Ернст з одним вермахтівським жандармом загнали 50 єреїв до синагоги й там їх постріляли. Військовий трибунал засудив першого на 3 роки ув'язнення, а жандарма на 9 років каторжної тюрми. Прокурор вимагав кари смерті й вніс апеляцію. Вищий військовий суд затвердив меншу кару, вважаючи, що «СС-ман діяв без премедитації, в дусі молодечого запалу». Оба оскаржені отримали амнестію і не відбули ні одного дня кари. То був перший і останній суд над СС-маном за подібні злочини.

У рамках військ СС були теж зорганізовані дві карні бригади під командою Дірлеванґера й Камінського, які вчинили багато злочинних дій. Це окремий «капітель» для себе.

Однак Нюрнбергський трибунал зазначив, що його вирок не дає правної підстави на судження чи покарання поодиноких вичислених організацій чи поодиноких осіб, які до них належали. Цим положенням забороняється застосовувати «збірну відповідальність».

* * *

Щодо Дивізії та її членів сьогодні обставини не дуже змінилися-проти них далі ведуться атаки й наклепи в засобах масової інформації, хоч усі доперед проведені державні слідства не призвели до аніодного оскарження за службу в Дивізії. Напр., в Канаді в мас-медіях були появивися «оскарження», що Укра-

їнська громада переховує аж «5 тисяч воєнних злочинців»! Однак громада одностайно стала в обороні правди й доброго імені українців. Результат відомий з дослідження Комісії судді Дешена. Правда, такі напада призводять до страху. Теж правда, що в старших віком людей «страх має більші очі», ніж у молодих. Тому в Червоній Армії так багато старих генералів і маршалів, бо вони бояться своєї тіні, і вірно служать партії.

Страх-людський. Але страх можна побороти відвагою і холодним розсудком. Слід пам'ятати про генерала Павла Шандрука, який відважився на дію «п'ять по дванадцятій», генерала Петра Григоренка, який заявив, що люди в СРСР перестають боятися і це найбільша загроза для совєтського режиму – не стояти остроронь, а брати в подіях активну участь.

І пам'ятати, що сказав пре зидент Рузвельт: *We have nothing to fear, but fear itself* – «Нам нічого боятися, хіба самого страху».

1989

ВИСТУП НА З'ЇЗДІ БРАТСТВА США

«Верховина», 1 вересня 1991 року

24 серпня 1991 року Верховна Рада проголосила незалежність України, а 22-ий Делегатський з'їзд Братства США відбувався від 31 серпня до 2 вересня. Очевидно, ця небуденна подія вимагала відповідних коментарів.

... Та чого ж нам журитися малими братськими справами – ми маємо нові великі проблеми: перебудова – гласність, дисиденти, які вже не дисиденти, а «імігранти», як ми. Правда, є маленька різниця – ми на цьому з'їзді немов імігранти на «Верховині» з Канади й Америки, а вони немов імігранти на своїй землі – у Львові та Києві – з таборів і тюрем.

– В Україні часи змінилися, – говорив Лесь Танюк недавно. – Ще недавно люди воліли посыкати своїх дітей до російської школи, кажучи: «Какось то по-руску мені льогше», то тепер вже гордяться бути українцями, бути своїми серед своїх, а не чужими серед чужих.

До найбільш потенційно сильних слід зарахувати Народний рух України за перебудову і товариство «Меморіял». Це яскраво виявилося під час останніх виборів народних депутатів.

Як знаєте, в Америці під час виборів придумують політичні менажери різні «дирті трюкс». Пам'ятаєте «славний ватергейт», котрий неславно закінчив кар'єру президентові Ніксонові. Йому, якого прозвали «трікі Нікі» – хитрий Нік – не вдалося затушувати влому його партійців до квартири Демократичної партії у готелі «Ватергейт». Справа пішла до суду й Ніксонові прийшлося попрощатися з Білим домом.

Або в станніх виборах, на радість українським вболіва-

льникам «єврейських справ», хтось поширив чутку, що пані Дукакіс, дружина кандидата Демократичної партії, протиукраїнська, проти християнська, проти Різдва; не схоже запалювати електричних світел на ялинці перед Білим домом, як це вже стало традицією. Насправді, вона освітила б і дві ялинки, якби стала «леді нумер 1».

В Україні політики ще не дігнали Америки. Виборча кампанія була, на диво, відкрита й відбувалися події, про які ще недавно ніхто не міг подумати. Очевидно, приходило й до комічних ситуацій.

Серед кандидатів був Дмитро Поїзд, капітан міліції, який несподівано для всіх тих, що його кандидатуру висунули, виявився дуже відважним критиком. Він пропонував ставити Щербицького під суд, бо він наша ганьба. Його партійці стримували, але він не зважав на ніщо і став немов народним трибуном. Але він вів свою кампанію російською мовою. Коли його запитали, чому не говорить по-українському, він, не надумуючись, відповів: «Бо я жертва русифікації. Мені вирвали українського язика».

Салій Іван, функціонер, член партії відповідав на критичні запитання: «По-російськи всюди рівно по-льогше». Найкритичніше прийшлося Салієві, коли його запиталися, як він ставиться до генсека Комуністичної партії України Щербицького. Очевидно, він секретар районного центру, носить партійного квитка, то й знає про принцип «скачи враже, як пан каже». Але надумавшись, влучно відповів: «Так, як і ви».

Дискутувалось теж, чи повинна бути одна партія чи більше. То була дразлива, але популярна тема серед населення, які підтримували тих кандидатів, які в такий чи інший спосіб висловлювалися за багатопартійною системою, але не відповідали прямо. Танюк казав: «У селі кажуть, що люд перестаршений і якби проголосили нову партію, то всі з старої партії переписалися б до нової». Яворівський знову мав іншу відповідь: «Мій дід каже: двох партій не треба, бо народ не прогодує дві».

Урядові чинники всіляко перешкоджають творенню філій Руху та філій товариства «Меморіал». Республіканський уряд відмовився зареєструвати «Меморіал», але це товариство має всесоюзну реєстрацію і може вести свою діяльність без дозволу місцевих влад. «Меморіал» має філії в кожній області України, а в деяких є дві, бо власті творять свої «урядові» філії згори, щоб протиставитися справжнім.

Так сталося в Тернополі, вони заснували «свою» філію перед справжніми зборами «Меморіалу». На жаль, їх підтримали місцеві представники церкви. Але справжню філію організував знизу Павлик Попик, якого виключили з Спілки письменників за те, що він належить до Народного руху. Коли прокурор довідався про основуючі збори, подзвонив до Попика, кажучи що

оштрафує його на 300 карбованців.

-Хай буде,-відповів Попик.-я поступлю до каси і зніму 300 карбованців, а збори відбудемо.

Йому кажуть, почекати при трубці, і за хвильку голосять, що штраф виноситиме 500 карбованців, якщо збори не відкличе.

-Добре,-знову каже Ім.-я маю 300 карбованців, а в залі скинемо ще 200 карбованців у капелюх.

-Зачекайте,-чується з другого кінця телефону,-ми ще порадимось.-Ну, відбувайте збори,-знову відзвивається прокурор,-тільки, щоб там нічого такого, знаєте, не було...

Коли люди почали сходитися перед залю зборів, там уже стояла міліція і військові сапери, які обстутили перед входом, обведену червоним шнурочком, яму. На дні ями лежав якийсь об'єкт.

-Не ступайте ближче,-наказували людям,-бо оце ми якраз відкопали бомбу з часів війни. Вона може вибухнути кожної хвилини.

-То ви нам забороняєте відбувати збори?

-Ні, але тут бомба, може вибухнути. Радимо вам не йти до залі.

Студенти приглянулися ближче до ями й кажуть:

-А що то, ви до бомби приварили ручки, щоб її легше було сюди притаскати?

І збори відбулися.

* * *

Інша проблема виринула: як допомагати нашим братам і сестрам в Україні? Кожний має свій рецепт: відбувати віча, пластові табори, проголосувати резолюції... Навіть Крайові Управи Братства дивізійників за резолюціями. Резолюції і писані протести-це найкращі засоби допомоги. Знаєте чому? Тому, що їх надрукує навіть «Народна воля», яку видає Братський Союз, і ще тому, що вони нічого не коштують.

Найкраща, однаке, з усіх форм допомоги-це допомога, про яку я щойно довідався. Є такий ентерпренер, якого я знов ще колись. Він мені недавно сказав, що то наша еміграція бавиться якоюсь політикою, шукає за комп'ютерами, яких там не можна вживати, і так КГБ їх сконфіскує. Я маю найкращу допомогу. Я маю сперму росових американських биків. Як корову колгоспника заплодять росовим американським биком, то колгоспник буде відразу просвічений без гласності й перебудови, бо його корова народить йому росового американського бичка чи теличку.

Він мене майже намовив купити порцію сперми для нашої визвольної справи. Але я собі подумав: а як той ра совий бичок виросте і буде ричати по-американському, то яка українська корова, а ще в Році української мови, його зрозуміє?

Це політична перешкода. А друга економічна-я ніколи був би не подумав, що доза такої сперми коштує аж 4 тисячі доларів. Чи не тому ми так дорого платимо в ресторанах за стейки?

ВИСТУП НА З'ЇЗДІ БРАТСТВА

«Верховина», 2 вересня 1991 року

Ми, патріотичні діяспірці, сьогодні на «Верховині» патріотично переживаемо й національно відчуваємо духовні випромінювання двох історичних подій: 30 червня 1941 року у Львові та акт, який вибухнув 24 серпня цього Року Божого в Києві. Як історична аналіза вказує, 50 років тому дорога до Києва вела зі Львова, а цього року дорога до Києва веде з усіх кінців світу—навіть з «Верховини».

Як це сталося? Ніхто не певний, але сталося... Найкраще, може, пояснення, що Україна вибухнула, як наш Все світ. Правда є маленька різниця: Все світ ніби вибухнув у великому «бенігу», а Україна—без «бенігу». Просто так собі.

І хто докаже? Сяк чи так, той «вибух» може собі приписати кожен патріот, а дівізійник позаяк. І вже не один політичний емігрант себе зголосив. Бо це політика! В політиці нема нічого певного, як можна побачити з політикою президента Америки Буша. Він вранці йде грати в гольфа й ніхто не знає, до котрої hole (ямки) він зажене м'ячика. Сам президент не знає, тому кожного ранку він «докінчує» свою політичну гру. Так само є з «Верховиною» і дівізійниками на «Верховині». Політика їх не минає, а в політиці є універсальне правило: що би, то би, як би... Можна пофантазувати. Чи, як кажуть політилоги, проаналізувати.

Отже, яку ролю відіграла у процесі цього національного вибуху «Верховина»? Відповіль вагома: не малу!

Усім відомо, що в той час Горбачов поїхав відпочивати на Крим. Всі знають, що сталося. Отже, як би Горбачов був не поїхав на Крим, а приїхав відпочивати на відпочинкову оселю «Верховину», нічого йому було б не сталося, бо на «Верховині» ніколи нічого не стається. Найгірше могло б бути те, що його дружині Раїсі болів би хребет від спання на античному матраці у ще античнішому ліжку, а це, в порівнянні до її нервового розстрою, який вона зазнала від Єльцина, то як би вкусив верховинський комар. Місцевий житель-психіятр твердить з власної практики, що «уколи» тутешніх комарів заспокоююче впливають на нерви.

Досі американцям треба було мати спокійні нерви, особливо на «Верховині», особливо за часів «холодної війни». В той час «Верховина» стояла за залізною завісою, котру навіть всесторонній діядівізійник і радник Українського Братського Союзу Роман Данилюк, крепкий, як японський борець сумо, не зміг рухнути. А за Горбачова він з самого Золотоверхого сюди привіз гласність і трохи перестройки.

Цими світлими ідеялами найбільше заразився Го-Го. (Го-Го—це Орест Слупчинський, найпопулярніший житель «Верховини», голова Станіці Братства в Нью-Йорку, господар кожного з'їзду дівізійників на «Верховині»). Встаючи вранці, Го-Го не знає на корту ногу ступити: чи на мистецьку гласності карикатуриста, чи на перестройку своєї дачі, яка завжди вимагає направи. З цього процесу найцікавіше це, що з його карикатурного таланту запуплячилася мистецька музиканска гілка. Про це довідалися музиканти з щоденника «Свобода» Українського Народного Союзу, конкурента Братського Союзу, газета котрого «Народна воля» не вислава на концерт до Нью-Йорку свого кореспондента. *Shame on you!—Встидайтесь!*

У своєму метикуванні Го-Го захотів зробити культурну приємність для жителів і гостей «Верховини» концертом класичної музики струнного квартету з України. Не зважаючи на радісні національні річниці, мало не відбувся путь дівізійників, якби Го-Го був Горбачовим. В чому справа такого культурного бунту? Резонна! Путчисти казали: в такий радісний час нам досить сумної класичної музики, ми хочемо веселої! Дівізійної! Щось на нуту «кукуріку-кудкудак»!

Го-Го врятував ситуацію компромісом: квартет погодився заграти одну веселу польку, хоч це було проти всіх зasad музичної культури, бо кожний знає, що добра скрипка як грає, то аж плаче, а як грає навесело, то виходить сумно. І ця «весела полька» вийшла плаксиво.

Незадоволені путчисти, однак, не спали. Вони почислили музикантів—їх є п'ять: чотирох мужчин і одна жінка. Дискримінація! Жінка рівняється нулю, бо квартет має називатися «квінтетом»!

Ще одна сенсація: у «квартеті» два українці, один росіянин і один єрей!

—Добре, що немає ні одного жида», —заспокоююче стверджив один путчист і додав: етнічний склад квартету відсотково відповідає етнічному складові населення самої неньки України—на двох українців припадає один росіянин і один єрей.

—Що це значить? В Україні нема 25 відсотків єреїв, —відгукнувся інший.

—Так, але один єрей вартісний більше, ніж 20 росіян, а на українців ледве чи знайдеться відповідна пропорція, —вияснив політолог-соціолог і управитель «Верховини».

Наступного ранку почалася нова завзята дискусія над майбутністю неньки України: невиразна вона, кажуть, бо в Україні нема людей з бізнесовим сенсом.

—Нема?—опрокинули оптимісти.—Хто здібав українця, який не

любив би американського доляра? Чи це не бізнесовий сенс?

І переконливий приклад, як швидко вчаться в Україні бізнесових засад, відізвався голова Братства «Броди-Лев» з Нью-Йорку.

Студенти зі Львова збудували на горі Жбир пам'ятник воїнам, полеглим під Бродами. Спочатку то був проект на пару тисяч карбованців-купонів. Коли посвятили наріжний камінь, кошти зросли до 500 долярів. Коли посвятили пам'ятник, в банку постав великий «оворедрафт», і кошти зросли вчетверо. А як пам'ятник висадили «воріженки» в повітря, то студенти прислали рахунок на 4 тисячі американських долярів, згідно з тарифою виміни доляра на грошовій біржі в Нью-Йорку й заробітної платні в США – за плян, за проект, за будову, а за висадження?.. Вони запевнили, що можуть цей процес почати спочатку, якщо знайдуться 20 тисяч долярів...

І чого дивуватися? Вони прийняли свою бізнесову практику просто з самого Пентагону в Америці, якому фірми висилають рахунки по 500 американських долярів за кожний молоток. То ціна студентів дуже дешева. І вони тільки студенти! Як закінчать університет, то напевно дехто з них матиме досить бізнесової практики, щоб заснувати похоронний заклад та на горі або у підніжжі гори Жбир похоронити всіх дивізійників з діяспори.

ВИСТУП у РОЧЕСТЕРІ

Урички

Дякую вам і Вашій управі за запрошення виступити перед такою гарною і вирозумілою громадою. Це для мене велика почесть. Хочу вас запевнити, що робитиму все, що в моїй силі, щоб виконати на мене покладені надії. Однак, впоратися з моїм завданням буде дуже тяжко. Мені по-військовому наказали, щоб я вас, шановні пані і панове та пробретими дивізійники, розвеселив. Поглянувши на дивізійників, мені здається, що така роль була б навіть завелика для самого Президента України Леоніда Макаровича Кравчука, а знаєте, як він вміє грati на сцені і поза кулісами.

Ми, патріотичні діяспірці, є свідками найважливішого акту не тільки в історії України, але навіть в історії Братства дивізійників. Сталося таке, що навіть найкращий український політичний коментатор журналу «Вісти комбатанта» д-р М Малецький не припускав у своїх прогностичних коментарях. Просто, ні звідси, ні звідти, вибухла Україна, не питуючися навіть Слави Стецько. Заскочила вона своїм

вибухом і президента в екзилі Миколу Плав'юка, який з того всього видав уже 10-е зчери звернення до українського народу й ще раз післав свого емісара на Україну. І хто найбільше причинився до такого небувалого явища? Коментатор «Вістей комбатанта» висунув теорію, що Україна потрапила у вир сприємливих для неї астрологічних променів. Наші владики знову кажуть, що то молитви принесли нам той вибух. А правда дуже прозаїчна. Гніт під незалежною бомбою підпалили українські комуністи. Як тільки вони почули, що путч у Москві провалився і поворот до старих добрих часів перегородив їм Єльцин, а його тверда рука почала дусити всіх комуністів, вони негайно проголосили незалежність України, щоб за сувененими кордонами охоронитися від вогненнего карального меча. Коли Єльцин зажадав відкритих кордонів на Донеччині, наші комуністи згідні були боронити суверенітет України навіть спільним фронтом з дивізійниками. Ходять чутки, що українське КГБ прийняло за свій стяг червоно-чорний прапор бандерівців.

Інша проблема стоїть перед старшинами дивізії. Ви може читали, що проголошено набір до української національної гвардії, а старшин приймають точно, як співали в дивізійній пісні: хто живий, хто живий, в ряд ставай... Мене особисто той закон не стосується, бо я, на щастя, вже давно став пацифістом, але напевно засверблять п'яти рочестерським бойовикам – Стакові Загачевському чи Любкові Білікові?

Є багато більше проблем, але ще одніє не можна не згадати. Патріотичні діяспірці обурюються, коли чують на телебаченні, як наші політичні провідники в Україні дають чужинецьким репортерам інтерв'ю російською мовою. Це не таке страшне, як виглядає. Знаєте, що в Україні вже роками прийнято певну мовну зasadу. Коли хтось приходив до якоїсь установи у важливій справі й починав свою розмову українською мовою, його негайно питалися: «Ви говорите серйозно чи по-українському?» Набуті навички не легко вмирають. Яскравий приклад є бандерівці і мельниківці, кожний з яких витворив свій окремішний політичний жаргон, котрого ніхто не розуміє. Або спробуйте з мови патріотичних діяспірців викинути такі слова, як от: фрідж, гувер, гара, гарбідж бега, то наш політичний емігрант почувався б якби з відтятим язиком. А на Україні відразу вимагається неможливого.

Тому я далі буду говорити серйозно по-українському і розповім польський жарт, який заборонений в Америці з огляду на те, що польські жарти образливі, дискримінаційні, а в найкращому випадку –

політично некоректні. Тому прошу не брати цей жарт за польський, а за український. Бо в американській демократії ще можна розказувати українські «джовки» і дещо до них.

Отже. На заводі наглядач бачить, що йде трьох робітників. Один несе жарівку, один несе драбину, а третій іде голіруч.

— Де ви йдете? — питается наглядач.

— Йдемо замінити електричну жарівку, — відповідає один.

— А чому вас аж трьох?

— Та один з нас вилізе на драбину й триматиме жарівку, а двох треба, щоб крутити драбиною.

Говорячи про дискримінацію, не можна поминути євреїв. З евреями українці живуть у згоді, тільки мають проблему з жидами. Чи радше жиди мають проблему з українцями. Вони закидають, що українці родяться з антисемітськими генами. Очевидно, того пункту ще ніхто не доказав, бо його не треба доказувати. Однак я маю докази протилежного. Наприклад, я часто зустрічаю українців, які дуже шанують жидів. Як тільки десь на горизонті, навіть українському, з'явиться якась непересічна особа, українці майже поголовно твердять: «Та то мусить бути жид!» Чи це антисемітизм?

Хотів би я ще поділитися з вами деякими спостереженнями з Америки. Американці дуже гарні люди, але вони канадцям наносять велику кривду. Очевидно, несвідомо. Не розумію, чому ваш президент завжди грає гольфа? Чи він не має що робити? Подруге, чому він не любить броколі? Може тому, що канадці люблять броколі? Американці канадців ошукали на договорі free trade, тобто, що американці можуть продавати всі свої американські товари в Канаді, кажучи, що канадці теж мають таке саме право — продавати в Канаді всі американські товари. Це ще півбіди. Гроші можна заробити. Але американці серед канадців ширять інші заколоти, творячи різні «гепи» — психологічні, фінансові, сексуальні. Найгірше з цими останніми. Тяжко зрозуміти, чому американські вчені, психіятри, не згадуючи вже про «вуменслібісток», вдаються до таких скомплікованих покручених засобів. Ну, що то значить sexual orientation? Або sexual relationship? Та ми всі так добре розуміли стару, віками випробувану мову й термінологію, а тепер я навіть не можу спитатися своєї мудрішої половини, що то все значить, бо вона мені відповість: «Де ти був тих останніх 35 років?»

Але я розбалакався, як дивізійник про свої бойові подвиги в бару...

50-ЛІТТЯ СТВОРЕННЯ УД УНА

Торонто, 30 травня 1993 року

Просяль мене на бенкети, концерти, майже наказуючи, щоб трохи людей розвеселити, сказати пару «джовків»-жартів. Перед оцим бенкетом з нагоди 50-ліття створення Української дивізії Української Національної Армії, я собі міркував: «На такій поважній імпрезі не личить сміятися, веселитися». Але нагадав собі оцінку генерала Муляви, який був начальником соціально-психологічної служби Збройних Сил України й має докторат з тої науки, і ще став гетьманом Українського вільного козацтва-він, подивившись на мене пильним оком, сказав: ви є серйозний гуморист. Після такого компліменту я набрав відваги виступати навіть сьогодні.

Однак які джовки розповідати? Очевидно—дивізійні!

Обміркувавши, що то була за дивізія і хто такі дивізійники я собі гадаю: все те було, не малий джовк, а як кажуть англосакси, справді *big joke*. З англосаксонським відтінком тонкої іронії.

Big joke? Чому?

Тому, що в 2-ій світовій війні брало участь понад 1000 дивізій, то що таке одна дивізія, а ще з Галичини? Чи то не *big joke*? Чому дивізійники сиділи в полоні 4 роки? Чи то не *big joke*? А те, що іх пустили до Америки й Канади й то легально? Чи то не *big joke*?

А те що Соль Літтман, представник агенції відомого Візентала, та американська телепрограма *60 minutes* твердять, що західні держави й Україна(?) переховують тисячі грізних бойових воїнів-дивізійників (очевидно додаючи ще інші грізніше епітети)? Дивізійники—грізні воїни? Чи то не *big joke*? Тяжко собі такого «грізного воїна» уявити, не то знайти.

А це, що наш найновіший і найвизначніший історик відкрив у своїх дослідах, що в нашій історії було й навіть є найбільше колябораціоністів і антисемітів? Чи то не *big joke*?

Що з тих великих джовків можна зробити? Як кажуть знавці, історики—неокреслена категорія науковців, а сама історія, за словами американського історика Джона Армстронга—це фікція. Отже, якщо звести все це до одного знаменика, чи не матимемо *big-big joke*?

Що в той час діялося в нашій вітчизні? Зробили з дивізійників не тільки зрадників батьківщини, не кажучи котрої вітчизни, але ще й буржуазними націоналістами. Ну ще націоналіст, націоналістом, тільки не знати котрого гатунку, бо ми тут мали бандерівців, мельниківців, угаверівців, двійкарів, стецьківців, морозівців, плав'юківців, то дивізійники не мали великого значення. Але чому буржуазні?

Щойно тепер бачимо далекодіучі історичні наслідки. Коли імперія зла розвалилася, в наші сторони почали приїжджати наші країни. Майже кожний з них носився з великою торбою. Я трохи дивувався, але коли почав розпитувати, довідався, що вони не приїхали до націоналістів, а шукають за тими буржуазними з долярами. Національне розчарування велике!

Приїжджають теж вітчизняні політики. Політики знають, що хочуть. Вони не шукають за буржуазними націоналістами, а за буржуазними демократами. І не можуть їх знайти, бо всі націоналісти стали сьогодні демократами—без буржуазних.

Колись тут побував Чорновіл. Він має великий відчуття гумору. Він лідер демократичного Народного руху України—НРУ, а в той час постав був інший демократичний Всеукраїнський рух України—ВРУ. Цікаву зробив аналізу Чорновіл. Він вказав, що «вру» російською мовою означає «брешу». Як це розуміти? Я думав над тим, і врешті прийшлов до висновку, що це демократична істина. Далеко не йдімо. Ми пропагуємо, щоб Україна прийняла канадську чи американську демократичну політичну систему. То скажіть, котрий політик у Канаді чи Америці виграє вибори? Чи той, що говорить правду, чи той, що «вре»? Ненька Україна в демократичних руках завжди в авангарді людства. І не треба забувати про ще одне демократичне ВРУ—Верховну Раду України.

Кажуть, що в українській демократії чим більше, то ліпше. Тому маємо рухівців, демократів, партократів, неомарксісів, комуністів, і не відомо, де це скінчиться. Єдина надія на збройні сили. Військо це щось таке, що викликає повагу. Ми маємо наших генералів—цвіт війська. Хто з них кращий? Кожний кращий, залежно з якого профілю чи кута його фотографувати.

Однак і військо саме собою не все зможе зробити, тому треба у війську соціально-психологічної служби. На Заході не дуже розуміють про що йдеться. Один канадський військовик, як почув про психологічну службу, то дуже здивувався, питуючися: «То у вашому війську аж так зле, аж так багато отих... що аж треба окремої служби психіатрів?» На мою скромну думку, це дуже важлива служба. Якби дивізія «Галичина» була мала психологічну службу, справи стояли б набагато краще, бо ця служба напевно була б післала всіх вищих німецьких командирів до дому варіятів.

Генерал Мулява, побуваючи в діаспорі впевнено повернувся на Україну, і відразу його звільнили з війська як цивільну особу з рангом військового генерала. Але для нього море по коліна, бо він має за

собою вільне козацтво. Чи ви знаєте, чому воно називається вільне козацтво? Тому, бо в цьому війську нема рангів, а є тільки отамани й командири. І жінки можуть займати всі ці пости. А чи є на світі країній і суворіший командир, як жінка?

Допомога Україні. Як допомагати? Петро Яцик радить у «Літературній Україні» навчити сина ловити рибу, тобто навчитися помагати самому собі. Є ще т. зв. діяспорний варіант, тобто, щоби діяспора дала неныші Україні прем'єра, – кандидати є. Такий президент уже маємо в сучасній історії – прем'єром Югославії став американський сербський діяспорець Паніч. І бачите, які наслідки в Югославії?

Одні радять молитися: «Боже, нам єдність подай». Інші кажуть сваритися, але не битися. Треті кажуть влаштовувати політичні науково-практичні конференції, що стали дуже модними в Україні. Я розумію, чому участь в таких конференціях найчастіше бере пані Слава Стецько. Бо вона має за собою велику практику, то може всіх научати. Все таки мені тяжко визнатися, якою практикою можуть закінчуватися такі конференції. Знаю тільки один практично-науковий приклад, котрий можна б застосувати в політиці. Це практика професора Янішевського: стягати з неба громи. Ці громи можна б практично використати в політиці, спрямовуючи на голови не так наших воріженськів, як на «тих добрих людей». Професор цього не «застосовує» з гуманітарних мотивів, бо якби він хотів бути справедливим, тоді не стало б йому громів. І ще одне: модерна психіятрія доказала, що «шокова курація» не помагає пацієнтам.

Я пропагую іншу допомогу. Відомо, що українці хворіють на унікальну українську недугу – політичний страхового перед своїм. Замість посылати мільйони різних таблеток, найкраще було б, щоб наші космічні й суходільні, мілітарні й мирні науковці в Україні й діяспорі з'єднали свої зусилля й винайшли пігурку проти страху: щоб православний не боявся автокефальника, а автокефальник – греко-католика, а греко-католик – українського католика, а республіканець – рухівця, а рухівець – націоналіста, а націоналіст – соціяліста, а мельниковець – бандерівця, а бандерівець – двійка, а Кучма – Чорновола, а Чорновіл – Плав'юка, а Плав'юк – Слава Стецько, а Слава – Мороза, а Мороз – Симоненка, а Симоненко – Кучми, а кардинал Любачівський – патріярха Любачівського, а владика Даниляк – владики Борецького, а двійкарі... вже не мають кого боятися... З одним винятком – щоб український чоловік боявся і слухав своєї жінки... Так, як Кліnton слухає його мудрішої половини – Гілярі, бо вона вивела його в люди! І хай так з нами буде. Amen!

ХІ ГОЛОВНИЙ ДЕЛЕГАТСЬКИЙ З'ЇЗД

«Верховина», 1-2 вересня 1995 року

Думав я, як починати свій виступ перед побратимами-делегатами? Хіба, як годитьмся на з'їзді: запитаннями, які мені й багато іншим не дають спокою. Отже:

–Що доброго залишила по собі Українська дивізія? –Нічого доброго, –скажуть одні. –Нічого злого, –скажуть другі. –Залишила найкраще, що мала: побратимів дивізійників.

–Хто такі дивізійники?

Такі собі, яких чужі не хвалять, а свої не ганять. І дивізійники заложили собі найкращу, найдемократичнішу, найпатріотичнішу та найвигіднішу і найпрактичнішу організацію –Братство. Братство ще й тим унікально щасливе, що від самого початку забезпечило собі майбутність – у вічному царстві. (Братство не приймає нових членів). Цією вічною майбутністю займається друге Братство –«Броди-Лев». Його голову влучно називають побратимом-«погребельником».

У нас казали: не знаете, що посідаєте. Тим дивізійники теж не турбуються, бо їх оцінить історія; про них уже написано грубі книги, немов дивізія була найхоробріша формація за всі часи воєн, і якщо вона не змінила історії, то напевно перевернула догори ногами історіографію. Щоб самому себе оцінити, треба оглянутися довкруги й до чогось порівняти, бо у нашому світі ні у засвітах нічого не висить у порожнечі. Навіть блага щасливого неба порівнюється до жаху вогненного пекла. Бо без пекельного вогню ніхто не був би заціваний раєм.

–Чортів для церкви треба, щоб вони страшили вірних, священиків і владик не відступати від своєї православної християнської віри, а то підуть на вічні муки до пекла, –сказав мені в Київській Лаврі монах Української православної церкви. –Котрої? –Очевидно, рідної –російського патріярхату.

У звичайному житті теж діє чортяча логіка: щоб дійти до щастя, треба мати нещастя. Наприклад, у Америці деякі психологи тверять, що чоловік щасливий з своею коханою дружиною лише тоді, коли йому загрожує нещастя від його коханки.

–Ба, треба мати коханку й доляри на неї, –скаже не один побратим.

І коханка не завжди помагає.

Американський генерал Айзенгавер, головнокомандувач збройних сил альянтів у 2-ій світовій війні мав кохану жінку, а возила його попід фронти шоферка. Аж один раз завезла його під дурного хату.

Айзенгавер, собі на біду, вірив у чортячу теорію, і одного дня під Парижом, коли вибухла ворожа граната біля його джіпа, шоферка притулившася до генерала—йому швидко, як кулі з кулемета, забилося серце. І не переставало битися. Він закохався. А кохання по-американському безексу, не любов. Очевидно, прийшла хвилина, щоб «їти до боку»! А його «боєць» не піднявся до штурму. Що Айзенгавер зробив? Видав військовий наказ: "Damn ya!" Та натягнув штани.

Дивізійників оминуло таке «щастья», бо ніхто з них не був генералом.

Події розвиваються самостійно, хоч часом трапляється дивна аналогія. Хто не пам'ятає розбитої на черепки, як збитий горщик, Німеччини? Хто її витягнув з колін?—Der Alte! Старий!—Аденавер.

Дивізійники мають свого Der Alte, який «переальтує» Аденавера. Німецький Der Alte вийшов на політичну арену, маючи 71 рік, а зійшов на 89 році. Дивізійний Der Alte виринув, як місяченько з Аргентини на 43 році, ѹ йому залишилося доганати німецького колегу небагато...сім років. Це президент, голова, побратим сотник доктор Мирослав Малецький—Der Alte.

Двадцять років тому в Ірані вибухнула революція, і до влади прийшов аятоля Хомені, котрий не побоявся ні Ізраїля, ні супесоветського, сильного як сибірський ведмідь, Брежнєва, ні навіть президента найпотужнішої супердержави Джіммі Картера. Усі його бажання виконували—хай би не виконали! І Братство має свого аятоля—побрата—ма аятоля Мирослава Бігуса. Хай би хтось не виконав його бажання...

Сьогодні інші проблеми. Нема грошей, як колись, на «заквітчану силу»—flower power, на інші витребеньки й забаганки. Чому? Тому, бо люди відівчилися працювати, а хочуть тільки з когось користати й бути гелпі,—кажуть одні знавці. Інші твердять: тому, що американці перестали літати на місяць. Ще інші: тому, що розвалився берлінський мур. І на політичній сцені з'явилися нові реформатори, як лідер Республіканської партії в американській Палаті репрезентантів Ньют Грініч. Бистрий, жвавий, поставний, дотепний, популярний, контроверсійний. Уже написав книгу. Чи в Братстві є Ньют? Нема, але був. Ще ліпший! Однак він відлетів у вирій, не написавши книги. Це був Роман Данилюк. Він був лідером не тільки дивізійників, але знав майже всіх політичних лідерів в діаспорі й Україні. І оперних співаків.

І в мистецтві побратими не пасуть задніх. Тільки наших славних художників крадуть нам наші воріженки. Але ніхто не вкрадк дивізійникам славного Го-Го з Нью-Йорку, котрого в Україні ще

славніше називають—Го-Го!

Дивізійники створили собі гейби свою незалежну державу на «Верховині», яка триває два, а часом три дні на рік. У ній нема ні болізни, ні терпіння—бо є бар-ні податків. Її відвідують державні мужі з України. Був голова Верховної Ради Іван Плющ. Дивує, чому не запрошено сюди сьогоднішнього голову ВР, Олександра Олександровича Мороза? Він взяв би приклад для впровадження блаженного побратимського «соціялізму» в Україні.

Що сталося з Плющем? Кажуть, що він закохався у молоденьку жінку. І ще, як кажуть, єврейку й амбітну. Щоб її ущастилити він хотів зробити з неї пані президентову України. І програв!

Чи в Братстві є подібний політик? Очевидно, що є, хоч не всі мусять знати. Такого, що взяв собі дружину—вродливу, музикальну, роками два рази вліз у його вік. І гордий з неї більше, ніж Іван Плющ з своєї, хоч не пхається у президенти—навчivся від Плюща. Він з Божої ласки політолог і з архіварної практики—музейник з нововою вервою. Це Орест фон Корчак Городиський з Чікаго.

Між братчиками є вийняткова людина, яку тяжко порівняти з кимнебудь на всьому світі. Не можна його прирівняти навіть до президента Кучми, хоч він теж президент і має деякі «кучмівські» риси. Це президент Українського Братського Союзу—Іван Олексин. Коли я це шепнув одному союзівцеві у барі, він мені підшепнув:

—Чому не можна прирівняти. Є до кого. Можна його прирівняти до президента Українського Братського Союзу.

—Де можна таких славних побратимів-братчиків знайти, щоб на них подивитися?

Треба приїхати до їх незалежної гейби держави на Свято праці на «Верховину». Їх легко піznати. Кожний побратим має на голові гранатовий пір'їжок з золотим тризубом овальної форми. Він одягнений у темно-синій піджак, білу сорочку та червону краватку. На піджаку країці й визначніші побратими мають причеплені бойові, ветеранські й побратимські медалі й відзнаки. На ногах черевики, очевидно й шкарпетки. І найважливіше: штани—сірого кольору, «канятсті», модні,

—Чому штани найважливіші?

Уявіть собі побратима без штанів? З начепленими медалями за бойові заслуги. Навіть найкращі підштанці не заступлять побратимських штанів. Отож бачите, яке є славне Братство диві-зійників. Тільки про нього поза братчиками, мало хто знає.

І це, мабуть, якщо не добре, то дуже добре...

ВИСТУП НА З'ЇЗДІ БРАТСТВА 1997 р.

Що ж, ми знову з'їхалися тут, на «Верховині» милій-оселі Братського Союзу. Ми майже почуваемося, як в себе вдома... поза хатою. Звучить майже романтично: Братство—на братській оселі...

...Я починаю, забувшись, як український діяспорний політик, з сантиментальних спогадів: не було колись... буде колись... Вибачте! Мене запросив голова Станиці Братства Нью-Йорку маестро-побратим, по-вітчизняному кажучи, Го-Го, який в недійній дійсності є Го-Го щогодні тут господарем. Тому все кляпнує, го-го, як у битві під Бродами після пролому з кітла. Запросив мене, щоб я вас розвеселив.

Їдучи з нашої неньки Канади до вашої неньки, а нашої мачухи, Америки, як собі голову сушишив, як у нас в старому краю сушили тютюн: пощо люди хочуть веселитися. Тим більше побратими-дивізійники. Тим більше на оселі Братського Союзу, який як асекураційна організація торгує смертними полісами...

Дивлюся на вас і думку гадаю: не до веселощів мені, а на сум збирається. І мушу дуже себе контролювати, щоб я під час свого виступу не розплакався, хоч щогодні модно плакати навіть президентам держави. Але я ще не бачив, щоб наш президент Леонід II бодай скривився. Наша народна приповідка каже: «Свій як не заплаче, то бодай скривиться». То хто наш президент Кучма є?

Повертаючися до реалій, тобто до наших побратимів і з'їздів, залишається незроз'язаним питання: пощо нам з'їжджатися? Та ж ми є на карті покликання і незабаром з'їдемося там.... Маймо надію, що святий Петро визнає дивізійників за ветеранів великої вітчизнаної війни й дасть нам право безплатно їздити всіма автобусами по небесних шляхах, як це мають визнані ветерани в неньці Україні.

Це по-перше. А по-друге: ми вже маємо свого принца Ойгена на троні президента [голова Крайово Управи Евген Шипайлло], маємо «супрім-погребельника» Грішу [Кирило Григорович—голова Братства «Броди-Лев», що опікується військовими могилами], який готовий висипати могилу кожному побратимові, якщо той запишє своє майно на його Братство; а тимчасом пильнує символічної могилою тут на «Верховині»; маємо заступного, але нема ким його заступити, Го-Га; маємо Свата [Романа Гавриляка], хоч нема кого сватати; маємо Фасольку [Юрія Ференцевича], щоб ми не були голодні. Куба має неспокійного Фіделя Кастро, який не дає спати президентові США Кліntonові, а Братство має спокійного Кубу [Осипа Голинського], при якому можна спокійно спати, навіть пані «Кубовій». Маємо незаступного братського президента й незмінного, як сама «Вер-

ховина», побратима Івана Олексина.

І маємо історію Української Дивізії майора американської армії Михайла Логуша, більшу і кращу, ніж історія Грушевського. Бо історію Грушевського щойно перекладають на англійську мову, а історія Дивізії написана офіційною мовою Америки і Організації Об'єднаних Націй. І кожна дочка, кожний син дивізійника повинні прочитати цей твів, і тоді будуть proud of his or hers old man?

Цього літа під горою Жбір, на якій видніє висока могила, посвячено новозбудовану каплицю на меморіальному цвинтарі полеглих дивізійників під Бродами. Ще тільки треба з протилежної сторони гори заложити філію «Ярема і Ярема»—похоронного закладу з Нью-Йорку.

Врешті маємо вільну, незалежну, соборну державу, неньку Україну, яка до свого сердечка пригортає усіх діточок, які мають долари і то американські. Отже, що дизізійникам ще потрібно?

—Молодих літ...—підповідає мені побратим до вуха.

Говорячи про неньку Україну, не треба забувати, що ще існує її сестра, а може ліпше назвати її свекруха—Росія. Але вони обидві мають багато спільногого. Наприклад, офіційну мову. І мафіозників. І багато дечого іншого. Однак, вони різняться одним основним—національними жартами. Ось два типовий жарт з Росії:

Знаєте, що до статусу нового капіталіста в Росії є мерцедес. Це є авто. І на руці дорогий годинник «Ролекс», за який в Нью-Йорку мordують їх власників—у вінді.

Ось їде такий новий капіталіст в Москві дорогим мерцедесом і попав у тяжку аварію. Авто зовсім розторочене. Біля нього, як над домовиною, заводить його власник: «Ой ой, ай ай, що залишилося з моого коханого дорогого мерцедеса?» Надходить прохожий, став біля нього, роздивився і каже: «Та чого ти плачеш за купою заліза? Ось подивися на свою руку. ЇЇ нема». Капіталіст дійсно вперше зауважив, що він без руки. І як не заголосить ще жалібніше: «Ой-ой-ой! Ай-ай-ай. Де мій коханий дорогий «Ролекс»!

Ось анектод з України: В Івано-Франківську у крамницю заходить покупець і запитує продавця:

—У вас, товариш, є леза для гоління?

—Hi!

Клієнт виходить, а напарник продавця запитує друга:

—Чому ж ти сказав, що немає лез? Іх же навалом!

—Якщо він обізвав мене «товарищем», хай голиться серпом!

Це віз і перевіз—в жартах наша сила! Тож будьмо доброї думки!

ГОЛОВНИЙ ДЕЛЕГАТСЬКИЙ З'ЇЗД

Niagara Falls, Canada, 29 серпня 1998 року

Як нема кому, то до побратима Колісника! Скажи щось на весело!—каже голова. Ніхто мені не пояснює: що це значить «на весело»? I до кого? I кому? I де? I чому?

З принципу я нічого «на весело» не говорю, тобто не кажу зайвого слова на сміх чи на вітер. Я завжди говорю серйозно. I на доказ можу зачитувати генерала Муляву. Генерал Мулява, якому впала в голову смішна ідея створити українську армію, назвали цю ідею смішною, бо він її вперше висловив ще перед проголошенням незалежності України, а тепер зреалізував другу смішну ідею—є гетьманом Вільного козацтва, мені сказав: ви є серйозний гуморист. Отже, повторяю, я завжди говорю серйозно, а як ви смієтесь, це не моя вина, ані моя заслуга. Бо сміятися можна по-різному, навіть крізь сльози, як казала Леся Українка. Тільки, як ви будете сміятися, то не смійтесь крізь сльози.

Сьогодні я маю особливу серйозну проблему. Може ви завважили, що досі я не звернувся до вас, як годиться на з'їзді. Бо не знаю як вас затитулувати. Чи побратими? Чи сеньорами? Чи старцями?

Чи можуть бути сеньори пробратими? Так, кажуть юристи, але тільки сеньори-пластуни. А тут більшість дівізійників? Чи старці можуть бути сеньорми? Відповідь: так і ні. Це залежить від законодавства поодиноких держав. В Америці ні. В Канаді навіть наші адвокати не розберуться—хоч давай на розгляд до Верховного Суду.

Щоб нікого не образити, я офіційно титулую: шановні пані і ваші старці!

Друга проблема з моїм виступом «на весело»—це те, що ще колись в старому краю нам, дітям, казали: не можна сміятися зі старих, бо це гріх! I підеш до пекла! А як сеньор на весело бере старця—то це може легкий гріх, і до пекла не піде? А коли старець бере на весело старця—то це не гріх і навіть не є проти Конституції неньки України.

Дехто не любить називати Україну «ненькою». Ніби Україна вже не ненька, як Шевченко казав і писав, бо вона нас, діяспірців, відреклася. Це розуміють патріоти держави України і називають її, як їх навчив товариш Сталін—вітчизною. Тому ще й досі в Україні найбільш відома «велика вітчизняна війна». Дівізійники її добре пам'ятають, але, на жаль, не дістають відзначення—медалі вітчизняного маршала Жукова, як вітчизняні герої. I правильно. Леся Українка писала: хто визволить тебе, в неволю візьме. Жуков визволив велику

вітчизну і одночасно взяв в неволю меншу вітчизну – неньку Україну. За цю неволю бодай тепер відзначають медаллю, щоб ніхто ніколи не забував про наших визволителів. Шкода тільки, що президент Кучма не звернувся до Братства дивізійників, щоб покрити кошти. Гоноровий! На Жукова медалю кошти має.

Я згадував, що ненька Україна відреклася своїх діточок на нещасній чужині, але не відрікся її син – Президент. І про нас пам'ятає дядько неньки поет Іван Драч. Його штаб з Товариства «Україна» опрацював новий Закон про іноземного українця. Як сама назва вказує, «іноземний українець» – це той українець, що живе на «іншій землі». Щастя, що не на іншій планеті! Він навіть матиме право їхати в Батьківщину (не Вітчизну) на шість місяців без візи, але не без доларів.

Не зважаючи на наші неоправдані побоювання, які поширюють наші вороженьки, і говорення «на весело», ненька Україна утверджується і затверджується, згідно з законами космосу й власної традиції. Традиція минулих визвольних змагань оживає новою хвилею національної свідомості: в народі дуже популярна тепер назва своєї рідної держави УНР – це Українська Номенклятурна Республіка. А перед 7-ю річницею незалежності народ всюди говорив: зближається велике державне свято – 7-ма річниця нездарності. І загально політично кажуть: чиста саламаха. І ми маємо гостя з України, який ніколи не буде сенйором ані старцем, бо він у Великій вітчизняній війні набув «фах» Юнака [протиповітряної оборони]. І тримається його цупко сьогодні. А що він на прізвище Саламаха, то тим краще.

Відносно космічного закону доброякості виявилося ось що: наш президент Братства, який тут гордо сидить з особливою грамотою почесного братського визнання за те, що прожив 80 років трудолюбного й презентабельного життя, а цей осяг можна вважати «космічним віком». У цьому пляні дуже допомогла йому ненька Україна, куди він дуже любить їздити, бо вірить в неї – і то безсумнівно і сильно. Він, д-р Малецький, цього року був у такому делікатному стані, що ходив на повторні і ще повторні візити до лікарів-спеціалістів питатися: їхати чи не їхати? А вони йому: «Шур, можеш їхати. Нема чого боятися. Бо на візиті в Україні навіть молоді вмирають». І він полетів і прилетів не у сірому вирію журавлів, а в сріблюному трасі джетів. Пішов знову до спеціалістів, і вони відкрили, що після його візити усі його органи скріпилися й функціонують спрawnіше, як досі було. І плянує знову візиту на дальнє скріплення духа і тіла...

Говорячи про фізичну регенерацію, на бенкеті присутні пані.

Вони сюди не приїхали б, якщо б не було тут американських побратимів. Хочуть подивитися, щоб переконатися, як на них поділяли пігулки «віягра», яких в Канаді ще нема, але будуть.

Тепер здійснилася мрія мужеського его навіть для тих, що не можуть. Коли запиталися відомого американського політика й кандидата на президента Дола, чи він купує віягру, він відповів: шур, я маю молоду жінку. Або як колись давно хворі мужчини на серце питалися: пане докторе, чи я можу у моєму стані дозволити собі на секс? Один досвідчений доктор відповів: твій вибір – чи ти хочеш померти на трамваєвій зупинці чи на ліжку біля своєї коханої...

В Америці завжди щось діється, як не з пігулками, то з президентами. І з президентом Кліntonом. Дивні американці, якби не знали, що робити, і вчелилися бідного Клінтона. І це називають політикою! Ще й кажуть: американський народ хоче знати. Але не питаютися народ, що він хоче знати. Тільки кажуть народові, що вони хочуть, щоб народ знов. Кажуть, що Кліnton забрехався. А хто з політиків правду каже? – спітайте. Кліnton повинен відповісти: хто з політиків не збрехав, хай кине на мене «віягрою».

Кажуть: не важливо, що Кліnton мав з Монікою, а важливе те, що народ хоче знати правду, що він мав з тимчасовою коханкою молодою практикантою в Білому Домі Монікою. А народ знає. Бо що він міг мати з молодою дівчиною? Хіба не грав з нею ремібріджа чи підкиданого дурня в карти. А може? Але хто йому повірить. І що мав казати, як він має мудру дружину адвокатку Гілярі, і ще мудрішу дочку й собаку? Очевидно, він казав *white lie*, на що кожна людина в США має конституційне право так, як на ношення зброї.

У нашій громаді вже давно була майже така сама історія, як з Кліntonом. Був собі один доктор, який став директором сумівських таборів. І до нього приходила молода сумівка на «стажування», як тепер кажуть в Україні. Вона йому дарувала краватку й окуляри, як Моніка свому Білові. І він обіцяв одружитися з нею, як проясниться ситуація. Так само, як Кліnton Моніці. І дотримав слова, але йому не перешкоджали політики, бо він був в СУМ-і. Що це значить? Що в нас є здібні люди, тільки ми цього недоцінюємо, і якби той сумівець був американцем в наш час, то міг би бути президентом.

Одне ще слід згадати. Як російські політологи почули про аферу Кліntonу з Монікою, то відразу проаналізували ситуацію з російської точки зору й сказали: якби Єльцин був здібний мати свою Моніку, то в Росії не було би фінансового й бізнесового краху.

Отже, вибираєте!

ЗМІСТ

ст.

Неподібні подібності українських вояків двох світових воєн	1
Наши можливості	4
Було колись...Об'єднання	9
Засядьмо браття-побратими	10
Канадський з'їзд Братства	11
Виступ з нагоди відзначення 70-річчя д-ра Г. Шиманського	15
«Пенсійний» ювілей Мирослава Мартинця	18
Основуючий з'їзд СРУКО	21
Виступ на з'їзді Братства (5 вересня 1987)	23
Бенкет з нагоди 45-ліття створення Дивії «Галичина» та 30-ліття заснування станиці Рочестер	25
Виступ на з'їзді Братства США (3 вересня 1988)	27
Генерал Павло Шандрук і Дивізія «Гагичина»	30
Виступ на з'їзді Братства США (1 вересня 1991)	41
Виступ на з'їзді Братства США (2 вересня 1991)	44
Виступ у Рочестері	46
50-ліття створення УД УНА	49
XI Головний делегатський з'їзд 1995	52
Виступ на з'їзді Братства 1997	55
Головний делегатський з'їзд 1998	57

ВІД АВТОРА

Переглядаючи свої шпаргали перед останньою катрою покликання (від св. Петра), я натрапив на призабуті записи до виступів на з'їздах Братства дивізійників та інших ветеранських організацій. (Деякі виступи були надруковані у збірці *Найкращі хлопці з Дивізії*, яка вийшла друком у 1993 році, а деякі були імпровізовані (без записок) і забулися, а деякі зовсім затратилися. Не маючи певності, чи їх видати окремою книжкою, дав я їх прочитати своєму критикові – своїй дружині, яка дала таку оцінку: «Вони залокальні, подекуди замонотонні, бо відносяться до одної організації та часто тих самих людей з Братства, щоб зацікатити ширше коло громадськості».

Не можна з цією оцінкою не погодитися, однак я собі подумав: «Як не для ширшого кола, то вужчому можна їх запропонувати». Крім розвагових виступів, поміщено дві серйозніші доповіді.

Так появилася ця збірка ще недрукованих виступів *Від з'їзду до з'їзду – від ювілею до ювідею*.

Торонто, 30 серпня 2001 р.

З ГОЛОСІВ КРИТИКИ НА ГУМОРЕСКИ АВТОРА

...Ваша книжка таки добра і в ній повно тих зернят, з яких виростає той непроминальний (не хочу казати «вічний», бо що ми знаємо про вічність?) гумор, який буде викликувати усміх і за 10 і за 20 і за більше літ. Правда, вміте Ви подивитись «кривим оком» і на нашу паршиву сучасність та її нібито проблеми, але є у Вас з того «вічного» гумору те нове, що я так ціню і що має наказати Вам далі писати: є ота Ваша «жінка», нерозгадана і задизлена на себе та свою логіку, яка є в кожного і також у мене... і є оті нові в нашій гумористиці «той від спорту» і «той від політики», які вже повинні б залишитись з Вами в нашій гумористиці, як нове досягнення... Ваша жінка така, що з неї і посміється, і любиш її, вона не доводить вас до реготу чи глуму, а до симпатії з нею і її проблемами та діями – і це те, що, на мій погляд, у вас свіже, нове та вартісне...

Анатоль Курдилик
письменник, журналіст

...Погідний гумор автора гуморесок нікого не очорнює, не приижує і не розправляється з вибраними під атаку об'єктами цощенту, а вносить натомість елемент дружньої посмішки, джентельменського fair play, своєрідної примирливості в часом напруженых, ідеологічно й характерологічно протилежних ситуаціях...

Роман Кухар
професор, письменник

...Які ж секрети творчої лябаторії автора? Тут сміливо можна відповісти, що своїм корінням вони лежать в багатій українській народній душі, в тому віковому відгомоні реготу запорожців, які пишуть листа турецькому султанові, в пісні, що століттями не втихає про козака, що, необачний, проміняв жінку на тютюн та люльку, як також в творчості багатьох наших письменників... Автор – самобутній своєрідний письменник, який має свою творчу манеру. Його гуморески відзначаються дотепністю і гостротою думки. В них вдало поєднані щедрість душі автора з його людською незлобливістю... Сміх, що не ображає, а виліковує, виховує людину, підвищує»...

Володимир Жила
професор, літератор